

ΤΟ «ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΟ» ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

Είναι αρκετά συχνό στον Όμηρο, αλλά και σε μεταγενέστερους του Όμηρου ποιητές¹ και πεζογράφους, ή χρήση από όμιλητές παραδειγμάτων που άντλοῦνται από τή σφαῖρα τῆς «μυθολογίας» ἢ τῆς «ἱστορίας».²

Ἡ ἐξέταση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος πρέπει νά γίνει ἀπό διάφορες ὀπτικές γωνίες, ὅπως α) τὸ σκοπὸ πού ἐξυπηρετεῖ τὸ παράδειγμα, β) τὴ σχέση του μὲ τὰ ὑπόλοιπα ἐπιχειρήματα καὶ τὴ θέση του μέσα στὸ λόγο, γ) τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὴν ὁποία άντλοῦνται τὰ παραδείγματα, δ) τὴ σχέση του μὲ τὸ πρόσωπο πού ὀμιλεῖ, ε) τὴν πρωτοτυπία του ἢ ὄχι καὶ ζ) τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα τῆς χρήσεώς του στὸν ἀκροατή.

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νά ποῦμε ὅτι τὸ παράδειγμα εἶναι ρητορικὸ στοιχεῖο μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιδιώκεται ἡ πειθώ. Ἀρκετὰ διαφωτιστικὰ εἶναι τὰ ὅσα ἐκθέτει ὁ Ἀριστοτέλης στὴ *Ρητορικὴ* του.³ Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸν Ἀριστοτέλη, τὰ πειστικὰ μέσα (αἱ πίστεις) χωρίζονται σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες, τὰ ἔντεχνα καὶ τὰ ἄτεχνα (ἐντεχνοὶ καὶ ἄτεχνοὶ πίστεις). Στὰ ἔντεχνα πειστικὰ μέσα ἀνήκουν τὰ συνηθισμένα ἐπιχειρήματα (αἱ κειναὶ πίστεις), πού εἶναι τὸ ἐνθύμημα καὶ τὸ παράδειγμα. Τὸ τελευταῖο ὑποδιαιρεῖται σὲ δύο κατηγορίες: α) τὸ λέγειν πράγματα προγενόμενα καὶ β) τὸ αὐτὸν ποιεῖν.

1. Βλ. π.χ. γιὰ τὴ χρήση τοῦ μυθολογικοῦ παραδείγματος στὴν κωμῶδια Α.Γ. Κατσοῦρης, *Linguistic and Stylistic Characterization: Tragedy and Menander*, Ioannina 1975, σ. 164-181 καὶ τὸν Πίνακα στίς σσ. 187-197. Συγκέντρωση τῶν μυθολογικῶν παραδειγμάτων στὸ ἔπος, τὴ λυρική ποίηση, τὴν τραγωδία καὶ τίς κωμῶδιες τοῦ Ἀριστοφάνη μπορεῖ κανεὶς νά βρεῖ στοῦ Oehler R., *Mythologische Exempla in der älteren griechischen Dichtung*, Diss. Basel 1925.

2. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὴν ἀρχαιότητα ἡ διαφορὰ μεταξὺ μύθου καὶ ἱστορίας ἦταν δυσδιάκριτη [βλ. π.χ. Α. Lesky (μετάφραση Α. Τσοπανάκη), *Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη 1972, 338] καὶ Β. Snell, *Aischylos und das Handeln im Drama* (=Philologus suppl. 20.1, 66).

3. Βλ. 1393 α 25 κ.ε. Συζήτηση τῆς σχετικῆς ὀρολογίας, τίς ὑποδιαιρέσεις, τὸν σκοπὸ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ «παραδείγματος» μπορεῖ νά βρεῖ κανεὶς στοῦ Volkmann, *Rhetorik der Griechen und Römer*, Leipzig 1885², 233-239.

δηλαδή, στην πρώτη περίπτωση ὁ ὁμιλῶν ἀναφέρει γεγονότα πού συνέβησαν προτύτερα, δὲν τὰ ἐφευρίσκει δηλαδή ὁ ἴδιος· ἐνῶ στη δεύτερη περίπτωση, τὰ πλάθει ὁ ἴδιος. Καί πάλι, αὐτὰ πού πλάθει ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ εἶναι α) παραβολή ἢ β) λόγος. Ὁ Ἀριστοτέλης μᾶς διαφωτίζει γιὰ τὴν ἐννοια τῆς παραβολῆς, δίνοντας ἕνα Σωκρατικὸ παράδειγμα:¹ οἱ ἄρχοντες δὲν πρέπει νὰ κληρώνονται, ἀλλὰ νὰ ἐπιλέγονται αὐτοὶ πού ἔχουν τὴ σχετικὴ γνώση καὶ εἰδικότητα· γιατί, ἂν γινόταν κάτι τέτοιο μὲ τοὺς ἀθλητὲς ἢ τοὺς πλοιάρχους, αὐτὸ θὰ φαινόταν γελοῖο. Συνεπῶς, παραβολὴ εἶναι ἕνα εἶδος ἐπιχειρήματος πού βασιζέται στὸν παραλληλισμὸ δυὸ παρόμοιων περιπτώσεων· «τοῖς λεγομένοις παραβάλλει, τουτέστι συγκρίνει καὶ παρατίθησι, πρᾶγμα τι γνωριμον εἰωθὸς ἀεὶ γίνεσθαι», κατὰ τὸν Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης.² Λόγος, σύμφωνα πάντοτε μὲ τὶς διευκρινίσεις πού δίνει ὁ Ἀριστοτέλης,³ εἶναι ἕνας «μῦθος», ὅπως τοῦ Αἰσώπου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ βγάλει τὸ συμπέρασμα του πού ἀφορᾷ τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις.

Ἀπὸ αὐτὰ πιδ δύσκολο εἶναι, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὸ νὰ βρεῖ κανεὶς ἱστορικὰ γεγονότα παρόμοια μὲ αὐτὸ πού ἐξετάζει, ἐνῶ εὐκολώτερο εἶναι νὰ βρεῖ λόγους, δηλαδή μύθους ὅπως τοῦ Αἰσώπου, ἢ παραβολές, ἰδιαίτερα δταν ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ βλέπει τὸ ὅμοιο. Χρησιμώτερο βέβαια γιὰ τὸν ὁμιλητὴ εἶναι «τὰ διὰ τῶν πραγμάτων», δηλαδή τὰ παρόμοια ἱστορικὰ γεγονότα, ἐπειδὴ «ὅμοια ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ μέλλοντα τοῖς γεγονόσιν».⁴ Τὸ ἴδιο

1. Βλ. 1393 b 4-8.

2. Βλ. II. A p 176. Εἶναι ἴσως χρήσιμο νὰ ἀναφέρομε ἐδῶ τὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ Θεοφράστου, *περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν* I, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἡ ἀπόψη τῶν ἀρχαίων γιὰ τὴ γνώση χωρίζεται σὲ α) γνώσις τῶ ὁμοίῳ καὶ β) γνώσις τῶ ἐναντίῳ [". . . δόξαι δύο εἰσὶν· οἱ μὲν γὰρ τῶ ὁμοίῳ ποιοῦνται, οἱ δὲ τῶ ἐναντίῳ" καὶ "τὸ δὲ πιθανόν οἱ μὲν εἶναι τῶν ἄλλων τε τὰ πλεῖστα τῇ ὁμοιότητι θεωρεῖται καὶ εἶναι σύμφυτόν ἐστι πᾶσι τοῖς ζώοις τὰ συγγενῆ γνωρίζειν."]. Δηλαδή, ἡ γνώση προέρχεται συγκριτικὰ μὲ τὴν παραβλὴ τοῦ ὁμοίου ἢ τοῦ ἀντιθέτου. Αὐτὸ συμβαίνει ὄχι μόνο μὲ τὰ παραδείγματα, ἀλλὰ πρωτίστως μὲ τὶς παρομοιώσεις. Πρβλ. καὶ τοὺς ὁρισμοὺς πού βρῖσκομε στὸ *Rhetores Graeci* I, 447, 3-13 (Spongel): «παράδειγμα δὲ . . . ἐμπερὲς καὶ ὅμοιον καὶ εἰκὸς τῶ ζητουμένῳ πράγματι, ἀφ' οὗ ὠρμημένος ἂν τις ἀξιῶσαι ὁμοίως τὰ ὅμοια φρονεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ ζητουμένου» καὶ «παράδειγμα ἐστὶ λόγος ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἦτοι ἐπὶ τὸ κατὰ μέρος ἐπάγων ἢ ἐπὶ τὸ καθόλου ἢ ἐκ τοῦ ὁμοίου ἐπὶ τὸ ὅμοιον». Ἐπίσης: "πράξεων ἐκθεσις πρὸς ὁμοιότητα τῶν ἐνεστηκυῶν" (VIII 609 Ἡρωδιανός, *περὶ σχημάτων*), "λόγος διὰ τῆς ὁμοίων παραθέσεως" (VIII 613 Πολύβιος Σαρδιανός, *περὶ σχηματισμοῦ*), "τοῦ προγεγονότος πράγματις παρένθεσις καθ' ὁμοιότητα τῶν ὑποκειμένων" καὶ "ἀπὸ γεγονότων πραγμάτων παραλαμβάνεται" (VIII 748 Τρύφων, *περὶ τρόπων*), "λόγος πρὸς ἕτερόν τι συγκριτικῆς δεξιῆως ἐμφασιν ἔχων" (VIII 817 Χοιροβοσκός, *περὶ τρόπων*). Παρόμοιους ὁρισμοὺς συναντοῦμε στὸ *ad Herennium* IV. 49, 62, *Cicero De Or.* III, 205, *De Inv.* I, 30, 49, *Quintilian Inst. Or.* V. 11. 6.

3. Βλ. 1393 b 8-33.

4. Βλ. 1394 a 3-8.

ισχυρίζεται ὁ Ἰσοκράτης, ὅταν δίνει τὴν ἐξῆς προτροπὴ στὸν Δημόνικο: «βουλευόμενος παραδείγματα ποιῶν τὰ παρεληλυθότα τῶν μελλόντων· τὸ γὰρ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ ταχίστην ἔχει τὴν διάγνωσιν»¹.

Σύμφωνα μὲ ἕναν ἄλλο ρητοροδιδάσκαλο, τὸν Ἑρμογένη, ἡ χρῆση τοῦ παραδείγματος συντείνει στὴ δημιουργία «σεμνότητος» καὶ «γλυκύτητος» στὸ λόγο.²

Ὡς πρὸς τὴ θέση ποῦ καταλαμβάνει στὸ λόγο τοῦ ὁμιλοῦντος, τὸ παράδειγμα — σύμφωνα πάντοτε μὲ τὸν Ἀριστοτέλη³ — εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθεῖ στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου ὡς «ἐπαγωγὴ», καὶ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἔχει μεγαλύτερη ἔκτασιν ἀναγκαστικά, ἢ ὡς «ἐπιλεγόμενον», δηλαδὴ ὡς προσθήκη ἢ συμπλήρωμα τοῦ λόγου, ὅποτε ἰσοδυναμεῖ μὲ μαρτυρία καὶ εἶναι σύντομο.

Ἡ λειτουργία ἐπομένως τοῦ παραδείγματος εἶναι πρωτίστως ρητορική, ἀφοῦ ὁ ὁμιλῶν ἐπιδιώκει μὲσω αὐτοῦ τὴν πειθῶν. Τὸ παράδειγμα «εἰκονογραφεῖ», θὰ λέγαμε, τὶς ἀπόψεις τοῦ ὁμιλητῆ, παρουσιάζοντάς τες σχεδὸν «ὀπτικά» μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ ἀκροατῆ του ὡς αὐτονόητες ἀλήθειες, τὶς ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ λάβει σοβαρὰ ὑπόψιν του καὶ πρὸς τὶς ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ προσαρμόσει τὴ συμπεριφορὰ του.⁴ Δίνει ζωντάνεια στὴν παρουσίασιν τῶν ἐπιχειρημάτων μὲσω τοῦ ἀπτοῦ καὶ τοῦ συγκεκριμένου, ἐπαυξάνει⁵ τὶς ἐμπειρίες πάνω στὶς ὁποῖες θὰ πρέπει ἢ νέα ἀπόφασι, ἢ δράσιν νὰ βασιστεῖ⁶ καὶ ἐνισχύει τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα καὶ προσελκύει καὶ κρατᾷ ἀδιάλειπτη τὴν προσοχὴ τοῦ ἀκροατῆ.⁷ Τὸ παράδειγμα συνήθως ἔχει προτρεπτικὸ /ἀπο-

1. Βλ. *Πρὸς Δημόνικον*, 34.

2. Βλ. H. Rabe, *Hermogenis Opera*, Leipzig 1913, p. 242. 22-23 καὶ p. 330. 2-3.

3. Βλ. *Ρητορικὴ* 1394 a 11 κ.ε.

4. Ἡ τάσιν γιὰ συχνὴ χρῆσιν παραδειγμάτων θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἰδωθεῖ μὲ τὴν ὀπτικὴ γωνία τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς καὶ ποιήσεως ποῦ τὰ διάφορα φαινόμενα καὶ οἱ ἀνθρώπινες πράξεις κατανοοῦνται καλύτερα ὑπὸ τὸ φῶς καθορισμένων καὶ σταθερῶν προτύπων συμπεριφορᾶς (βλ. Andersen O., *Myth, Paradigm and "Spatial Form" in the Iliad*, στί: *Homer: Beyond Oral Poetry, recent trends in Homeric interpretation*, edited by J. M. Bremer, I. J. F. De Jong and J. Kalff, Amsterdam 1987, 3. Στὸ ἴδιο συμπέραςμα κατὰλήγει καὶ ἡ Κατερίνα Σινοδινού (*Εἰκὼν - εἰκὼς καὶ Σιγητικὰ Ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ὡς τὸν Ἀριστοφάνη Σημασιολογικὴ Μελέτη*, Ἰωάννινα 1981, σ. 191), ἡ ὁποία παρατηρεῖ σχετικὰ μὲ τὸ ὁμειωμτικὸ εἶκος ὅτι "οἱ παρομοιώσεις ποῦ σχηματίζονται μὲ αὐτὸ ἔχουν ἐμπειρικὴ βάση καὶ δείχνουν τὴν τάσιν τοῦ ὁμηρικοῦ (ἐπικοῦ) ἀνθρώπου νὰ κατατάσσει πρόσωπα καὶ πράγματα σὲ γνωστὰς κατηγορίας καὶ ἔτσι νὰ τὰ "ἐνχωνορῶν"».

5. Πρβλ. Austin N., *The Function of Digressions in the Iliad*, *GRBS* 7 (1966) σ. 306.

6. Βλ. Lang M.L., *Reason and purpose in Homeric prayers*, *CW* 68 (1975) 314.

7. Βλ. Canter H. V., *The Mythological Paradigm*, *AJP* 54 (1933) 201 κ.ε.

τρεπτικὸ ἢ ἀπολογητικὸ χαρακτήρα, ἢ ἀκόμα καὶ τὰ δυό¹ εἶναι πάντοτε σχετικὸ, τόσο θεματικὰ ὅσο καὶ δραματικὰ, μὲ τὴν ὅλη δομὴ τοῦ ποιήματος² καί, ἔστω κι ἂν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐγγύς ἢ τὸ ἀπώτερο παρελθόν, ἐστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συνομιλητῶν στὸ παρόν,³ ἀντανακλᾷ τὴν ἀνάγκη γιὰ δικαιολόγηση τοῦ παρόντος μὲ ἀναλογικὴ ἀναφορὰ στὸ παρελθόν καὶ τὴ χρῆση τοῦ παρελθόντος ὡς ἀκαταμάχητου ἐπιχειρήματος τῶν δυνατοτήτων, θετικῶν ἢ ἀρνητικῶν, πού ἐνέχει ἡ παροῦσα κατάσταση.⁴ Ὁ διδακτικὸς ρόλος τοῦ παραδείγματος εἶναι ἐμφανῆς σὲ ὅλες του τίς ἐκφάνσεις. Αὐτὸ τὸ ρόλο τονίζει ἰδιαίτερα ὁ W. Jäger στὸ γνωστὸ, κλασσικὸ πιά, ἔργο του, ὅπου σημειώνει τὴ θεμελιώδη σημασία τοῦ παραδείγματος στὴ ζωὴ καὶ τὴ σκέψη τόσο τοῦ Ὀμήρου ὅσο καὶ τῶν μετὰ τὸν Ὀμηρο συγγραφέων, ἰδιαίτερα χρῆσιμο στὴν παιδεία, ἀφοῦ οἱ βίοι καὶ ἡ συμπεριφορὰ διαφόρων ἡρώων πρόβαλλαν ὡς τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ πρότυπα στίς δύσκολες στιγμές.⁵ Εἴτε προβάλλεται λοιπὸν ἓνα ἡρωϊκὸ πρότυπο συμπεριφορᾶς εἴτε ἓνας κοσμοθεωρητικὸς ἐμπειρικὸς νόμος, στοχεύεται μὲ τὸ παράδειγμα ἢ ἐντάξη τοῦ παρόντος σὲ εὐρύτερα γνωστικὰ πλαίσια, ὥστε ἡ ἀπόφαση πού θὰ ληφθεῖ νὰ εἶναι «σοφώτερη».⁶ Τὸ παράδειγμα ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐντάσσει τὸ μεμονωμένο γεγονός σὲ μιὰ γενικώτερη θεώρηση.⁷ «Συνοχή, διαύγεια, ἀπεραντολογία, ἐκτεταμένες ὑπενθυμίσεις ἐνσωματωμένες σὲ μιὰ πιὸ περίτεχνη, σχεδὸν Πινδαρική, ρητορικὴ τοῦ σχήματος τοῦ «κύκλου», ἰσορροπία καὶ

1. Βλ. Austin N., *The Function of Digressions in the Iliad*, *GRBS* 7 (1966) σ. 300 κ.ε. Ἐλάχιστα διαφοροποιημένη εἶναι ἡ ὑποδιαίρεση τοῦ Willcock M.M. σὲ παραδείγματα πού στοχεύουν στὴν προτροπὴ ἢ τὴν παρηγορία (*Mythological paradeigma in the Iliad*, *CQ* 14 1964 142). Οἱ ἀρχαῖοι ρητοροδιδάσκαλοι θεωροῦσαν ὅτι τὸ παράδειγμα στοχεύει στὴν προτροπὴ, ἀποτροπὴ ἢ ἀπλὴ δῆλωση ἢ ἀπόδειξη (βλ. Spengel, *Rhetores Graeci*, VIII 609, 613, 748, 795).

2. Austin N., *The Function of Digressions in the Iliad*, *GRBS* 7 (1966) σ. 297.

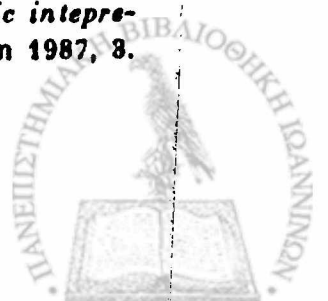
3. Αὐτόθι, σ. 303.

4. Αὐτόθι, σ. 303 μὲ σχετικὴ παραπομπὴ στὸν Groningen B. A. van, *In the Grip of the Past*, Leiden 1953, 13. Ὁ Andersen ἐπίσης σημειώνει ὅτι τὰ μυθολογικὰ παραδείγματα στὴν Ἰλιάδα ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα "τὴ μεταμόρφωση τῶν μεμονωμένων περιστατικῶν σὲ μορφὲς ἐνὸς ἄχρονου προτύπου" τῶν ὁποίων ἡ σχέση μὲ τὸ παρόν εἶναι εἴτε "ἄχρονη" εἴτε "διαχρονικὴ" (βλ. *Myth, Paradigm and "Spatial Form" in the Iliad*, στί: *Homer: Beyond Oral Poetry, recent trends in Homeric interpretation*, edited by J. M. Bremer, I.J.F. De Jong and J. Kalff, Amsterdam 1987, 3).

5. Βλ. *Paideia* (transl. E. Hight) I, New York 1945, 27-35, ἰδιαίτερα στή σ. 32.

6. Πρβλ. Nestle W., *Odyssee - Interpretationen* I, 3: *Das homerische Paradeigma und der αἰώς für Antinoos*, *Hermes* 77 (1942) 66-77.

7. Αὐτόθι, σ. 71. Βλ. καὶ Andersen O., *Myth, Paradigm and "Spatial Form" in the Iliad*, στί: *Homer: Beyond Oral Poetry, recent trends in Homeric interpretation*, edited by J. M. Bremer, I.J.F. De Jong and J. Kalff, Amsterdam 1987, 3.

ἀντίθεση—αὐτὰ μποροῦν νὰ χαρακτηρίσουν τὶς στιγμὲς τῆς ἀπελπισίας ἢ τοῦ τρόμου στὴν Ἰλιάδα», παρατηρεῖ ὁ Austin.¹ Τὴν ἐποχὴ τῆς παραστατικῆς σκέψης, τὸ παράδειγμα, ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ ἡ Eva Sachs,² ἐνσωματώνει συγχρόνως τὸ εἰδικὸ (τὴν ἀτομικὴ περίπτωσι) καὶ τὸ γενικό· γι' αὐτὸ ἀπευθύνεται πάντοτε στὸν ἄνθρωπο ὡς ὁλότητα· εἶναι ἀδιαχώριστο ἀπὸ τὴν «ἠθικῆ», κοινωνικὴ ἢ ἱστορικὴ νομιμότητα· δίνει παραστατικὰ τὴν νομιμότητα, τὸ μέτρο κρίσεως καὶ συγκρίσεως, εἶναι ἡ αἰτιότητα, ἡ ἱστορία, ἡ προϊστορία, ἡ παρακίνηση γιὰ δράσι, ἡ Ἡθικὴ· εἶναι τόσο ὀλόπλευρο, τόσο πλούσιο, ὥστε μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει ὅλη τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Σχετικὰ μὲ τὸν προβληματισμὸ γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ μυθολογικοῦ παραδείγματος στὸν Ὅμηρο ἔχει διατυπωθεῖ καὶ ἡ ἄποψη ὅτι αὐτὴ εἶναι διττὴ: ἡ «πρωταρχικὴ» λειτουργία, ἡ ὁποία βασιζέται στὴν ὁμοιότητα, ποὺ ἀφορᾷ τὸν χαρακτήρα στὸ ἔπος στὸν ὁποῖο ἀπευθύνεται ὁ λόγος, καὶ ἡ δευτερεύουσα λειτουργία, ἡ ὁποία βασιζέται στὴν ἀντίθεση, ποὺ ἀφορᾷ τὸν ἀκροατὴ τοῦ ἔπους, ὁ ὁποῖος μὲ αὐτὸ ἔχει ἓνα πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο τοποθετεῖται τὸ παρὸν καί, ἐπιπλέον, πράγμα ἀκόμα πιὸ σημαντικὸ, ἔχει ἓνα πρότυπο ἀνάγνωσις τοῦ ἔπους ὡς συνόλου, δηλαδὴ παραδειγματικά.³

Ἐναφορικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς πρωτοτυπίας τῶν παραδειγμάτων ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Ὅμηρος ἡ ἀπάντησι δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλη. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα. Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν μᾶς διασώζεται ἡ προομηρικὴ ποίησι καθιστᾷ τὸ πρόβλημα δύσκολο καὶ σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις ἄλυτο. Εἶναι ἐπομένως εὐνόητο ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὶς ἀπόψεις ποὺ ἐκφράζονται ἔχουν μεγάλο βαθμὸ

1. The Function of Digressions in the *Iliad*, *GRBS* 7 (1966) σ. 307. Βλ. καὶ πρὸ κάτω, στὴ συζήτησι γιὰ τὴν ἔκτασι τῶν παραδειγμάτων.

2. Die Meleagererzählung in der *Ilias*, *Philologus* 88 (1933) 16-29 καὶ εἰδικώτερα σ. 27 κ.ε.

3. Βλ. Andersen O., Myth, Paradigm and "Spatial Form" in the *Iliad*, στὸ: *Homer: Beyond Oral Poetry, recent trends in Homeric interpretation*, edited by J. M. Bremer, I.J.F. De Jong and J. Kalff, Amsterdam 1987, 12. Γιὰ νὰ ὑποστηρίξει αὐτὴ τὴν ἄποψι ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται στὴ νεοαναλυτικὴ θεωρία γιὰ τὸν ἀντικατοπτρισμὸ (=ἡ ἡ εἰκόνα τοῦ κατόπτρου, "das Bild des Spiegels") διαφόρων ἐπεισοδίων τοῦ Ἐπικοῦ Κύκλου στὰ Ὅμηρικὰ ἔπη (βλ. π.χ. W. Schadewaldt, *Von Homers Welt und Werk. Aufsätze und Auslegungen zur homerischen Frage*, Stuttgart 19654, *passim*; K. Reinhardt, *Die Ilias und ihr Dichter*, Göttingen 1961, 449; D. Lohmann, *Die Komposition der Reden in der Ilias*, Berlin 1970, 183-212 "Die Paradigmatische Spiegelung"), καὶ στὸ ὅτι τὸ μυθολογικὸ παράδειγμα ἐντάσσεται μέσα σὲ αὐτὰ τὰ πλαίσια, ὄντας μιὰ ἀπὸ τὶς διαφορὲς μορφὲς αὐτοῦ τοῦ ἀντικατοπτρισμοῦ. Θὰ πρέπει βέβαια νὰ παρατηρήσουμε ὅτι αὐτὴ ἡ ἄποψι γιὰ τὴ "δευτερεύουσα" λειτουργία τοῦ μυθολογικοῦ παραδείγματος ἔχει ἤδη διατυπωθεῖ τουλάχιστον στὴ συζήτησι τοῦ μυθολογικοῦ παραδείγματος μὲ τὸν Μελέαγρο στὸ λόγος τοῦ Φοίνικα ἀναφορικὰ μὲ τὸ μοτίβο τῆς μήνιος (βλ. πρὸ κάτω, σ. 172 σημ. 2).

ὑποκειμενικότητας. Είναι ἀδύνατο, με βάση τις λεγόμενες «ἐσωτερικές μαρτυρίες», τις «ἀντιφάσεις» και τις «ἀσυνέπειες» πού «παρατηροῦνται» στοὺς μύθους, νὰ ἀποφανθεῖ κανεὶς ἀντικειμενικά γιὰ τις τυχόν καινοτομίες τοῦ Ὀμήρου.¹ Στις περιπτώσεις βέβαια πού ὁ Ὀμηρος δίνει σύντομα καὶ ὑπαινικτικά τὸ παράδειγμά του, εἶναι βέβαιο ὅτι θεωρεῖται δεδομένη ἡ προϋπαρξὴ καὶ ἡ γνώση τοῦ σχετικοῦ μύθου καὶ τῶν λεπτομερειῶν του ἀπὸ τοὺς θεατὲς του. Τέτοιες μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν οἱ περισσότερες ἀναφορὲς μυθολογικοῦ παραδείγματος στὴν Ὀδύσεια καὶ ἀρκετὲς ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα. Ὡστόσο, ὑπάρχουν περιπτώσεις, ἰδιαίτερα ὅταν τὰ μυθολογικά παραδείγματα εἶναι ἐκτενῆ, ὅπου ὁ μῦθος θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ γνωστός, ἀλλὰ οἱ λεπτομέρειές του ἴσως νὰ ὀφείλονται στὸν Ὀμηρο, ὁ ὁποῖος πιθανὸν τις προσάρμοσε στὶς ἀπαιτήσεις τῆς συγκεκριμένης στιγμῆς. Τέτοια περίπτωση εἶναι ἴσως τὸ παράδειγμα τῆς Νιόβης στὸ Ω 602-617 ἢ τοῦ Μελεάγρου στὸ I 524-599.² Δὲν εἶναι ὡστόσο στὶς προθέσεις μας νὰ ἐξετάσουμε αὐτὸ τὸ ζήτημα λεπτομε-

1. Με βάση αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὁ Braswell π.χ. ἐπιχειρηματολογεῖ γιὰ τις καινοτομίες τοῦ Ὀμήρου στὸ A 393-407 καὶ στὸ Σ 394-405 τῆς Ἰλιάδος, παρόλο πού σωστά ἐπισημαίνει στὴν ἀρχὴ ὅτι δὲν ὑπάρχουν οἱ ἐξωτερικὲς μαρτυρίες γιὰ νὰ προσδιοριστεῖ ἡ συμβολὴ τοῦ Ὀμήρου (*Mythological innovation in the Iliad*, CQ 21, 1971, 16-26).

2. Σχετικὰ μετὰ αὐτὰ τὰ δύο παραδείγματα βλ. τὴ σχετικὴ συζήτηση τοῦ I.Θ. Κακριδῆ (*Die Niobesage bei Homer. Zur Geschichte des griechischen* Παράδειγμα, *RhM* 79, 1930, 113-122 καὶ *Homeric Researches*, Lund 1949, σσ. 11-42 γιὰ τὸ μῦθο τοῦ Μελεάγρου καὶ 96-105 γιὰ τὸ μῦθο τῆς Νιόβης) καὶ τοῦ M.M. Willcock (*Mythological Paradeigma in the Iliad*, CQ 14, 1964, 141-154). Ὁ Κακριδῆς ἰσχυρίζεται, γιὰ παράδειγμα, ὅτι ὀφείλεται στὸν Ὀμηρο τόσο τὸ ὅτι ἡ Νιόβη τρώει ἀμέσως μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸ τῶν τέκνων τῆς, ὅσο καὶ ἡ μεταμόρφωση τοῦ λαοῦ σὲ λίθους· παρόμοια, ὅπως ἰσχυρίζεται, καὶ ἡ παρουσία τῶν ἐταίρων, ἡ ἐκκλήση τῆς Κλεοπάτρας καὶ ἴσως τὸ μοτίβο τῆς κατάρας στὸ μῦθο τοῦ Μελεάγρου. Παρόμοιες ἀπόψεις ἐκφράζουν ὁ Wehrli στὴ *R.E. Suppl. V. 575 s.v. Leto* καὶ ὁ Schadowaldt στὸ *Sitzb. Heidel. Akademie XXIV 1933-34 3, 31* σημ. 1. Ὁ Willcock, συνεχίζοντας καὶ ἀναπτύσσοντας τις σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ Κακριδῆ, δέχεται ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος ἐφευρίσκει σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις σημαντικὲς λεπτομέρειες τοῦ μύθου γιὰ νὰ τις προσαρμόσει στὶς συγκεκριμένες, κάθε φορὰ, ἀπαιτήσεις τῆς διήγησης. Ὁ Bothe E. (*Ilias und Meleager*, *RhM* 74, 1925, 1-12) ὑποστηρίζει τὴν ἀποψὴ ὅτι ἡ μῆνις εἰσήχθη στὸ μῦθο τοῦ Μελεάγρου ἀπὸ τὸν Ὀμηρο, γιὰ νὰ ὑπάρχει ἡ ἀναλογία μετὰ τὸν Ἀχιλλεῦς. Ἀντίθετη ἀποψὴ ἔχει ἡ Eva Sachs (*Die Meleagererzählung in der Ilias*, *Philologus* 88, 1933, 16-29), ἡ ὅποια δέχεται ὅτι τὸ μοτίβο τῆς μῆνις ὑπῆρχε στὸ μῦθο τοῦ Μελεάγρου, ἀλλὰ ἐκεῖ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἄλλα μοτίβα, ἐνῶ ὁ Ὀμηρος θεμελίωσε ὅλη τὴ δομὴ τῆς Ἰλιάδος στὴ μῆνιν τοῦ Ἀχιλλεῦς, ἰσχυρίζομενη ὅτι δὲν προϋπῆρξε τοῦ Ὀμήρου ἄλλο παρόμοιο ἔπος πού νὰ δομεῖται μετὰ βάση αὐτὸ τὸ μοτίβο. Ὁ Braswell (*Mythological innovation in the Iliad*, CQ 21, 1971, 16-26) ὡστόσο ἐπιχειρηματολογεῖ ὅτι ἀρκετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ παραδείγματα ὀφείλονται ἀποκλειστικά στὸν Ὀμηρο, ὁ ὁποῖος τὰ δημιούργησε κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἄλλα παρόμοια μοτίβα.

ρέστερα, τὸ ὁποῖο ἄλλωστε ἐντάσσεται στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῶν Ὀμηρικῶν ἐρευνῶν ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἀναλυτικὴ ἢ τὴν νεοαναλυτικὴ μέθοδο.

Ἄλλα θέματα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸ παράδειγμα εἶναι ἀφ' ἑνὸς οἱ «παρεκβάσεις» καὶ οἱ παρομοιώσεις. Καὶ γιὰ τὰ δυὸ αὐτὰ θέματα ἡ βιβλιογραφία εἶναι πλούσια.¹ Τόσο ἡ παρομοίωση ὅσο καὶ τὸ παράδειγμα προσφέρουν στὸν ἀκροατὴ, κατὰ Θεόφραστον, «γνῶσιν τῷ ὁμοίῳ». Τὸ παράδειγμα ἐπιπλέον δύναται νὰ προσφέρει καὶ «γνῶσιν τῷ ἐναντίῳ». Ἰδιαιτέρα ὅταν ἡ παρομοίωση εἶναι ἐκτεταμένη, πλησιάζει περισσότερο στὸ παράδειγμα.² Ὑπάρχουν βέβαια καὶ σημαντικὲς διαφορές· οἱ παρομοιώσεις δὲν βρίσκονται συνήθως στὸ διάλογο καὶ ἐπομένως ἀπευθύνονται στοὺς ἀκροατὲς τοῦ ἔπους· ἀναφέρονται σὲ φυσικὰ φαινόμενα ἢ σὲ διάφορες ἐκφάνσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητῆ. Τὸ παράδειγμα, ἀντίθετα, τὸ συναντοῦμε μόνο στὸ διάλογο, ἀναφέρεται συνήθως στὸ ἀπώτερο παρελθόν (μὲ κάποιες περιπτώσεις ποὺ ἀναφέρονται στὸ μέλλον) καὶ ἀπευθύνεται ἀπὸ τὸν ἕνα ὁμιλητὴ στὸν ἄλλο.³ Ὅταν, ὡστόσο, ἡ παρομοίωση, καὶ μάλιστα ἡ ἐκτενής, βρίσκεται ἐνσωματωμένη στὸ λόγο κάποιου προσώπου, τότε λειτουργεῖ ὡς παράδειγμα καὶ ἡ διαφορὰ τῆς ἀπὸ αὐτὸ ἐλαχιστοποιεῖται. Τέτοια εἶναι π.χ. ἡ παρομοίωση μὲ τὰ φύλλα καὶ τὶς γενιές τῶν ἀνθρώπων στὸ λόγο ποὺ ἀπευθύνει ὁ Γλαῦκος στὸν Διομήδη.⁴ Οἱ παρεκβάσεις, στὶς ὁποῖες συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ παράδειγμα, ἐθεωροῦντο ἀπὸ τοὺς ἀναλυτικοὺς ὡς προσθήκες, ἐκτενεῖς καὶ ἄσχετες μὲ τὸ συγκεκριμένο ἐπικὸ θέμα, ἀπὸ μεταγενέστερους ποιητές.⁵ Ἀργότερα, ἀπὸ τοὺς μελετητὲς τῆς προφορικῆς ἐπικῆς ποίησης ἡ παρέκβαση θεωρήθηκε ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προφορικῆς σύνθεσης, τυπικὴ ἔνδειξη, κατὰ τὸν Νοτόπουλο, τῆς ἀγάπης τοῦ ποιητῆ γιὰ πληρότητα (*amor pleni*), ἢ καλύτερα ὡς ἀπλὰ μέσα γιὰ νὰ γεμίσει τὸ κενό,

1. Βλ. ἐνδεικτικὰ D. W. Packard & T. Meyers, *A Bibliography of Homeric Scholarship 1930-1970*, Malibu California 1974.

2. Τὸ ἀνχορικό καὶ τὸ δεικτικό μέρος τῆς παρομοίωσης (ὡς...ὡς) εὐκολα βρῖσκει τὴν ἀντιστοιχία του στὸ μυθολογικὸ παράδειγμα. Π.χ. ἡ λογικὴ σχέση «αὐτοὶ οἱ μεγάλοι ἥρωες τοῦ παρελθόντος ἄκουσαν τίς συμβουλές μου· ἄκουσέ τες καὶ σύ» εὐκολα γίνεται «ὅπως αὐτοὶ οἱ μεγάλοι ἥρωες τοῦ παρελθόντος ἄκουσαν τίς συμβουλές μου, ἔτσι καὶ σύ ἄκουσέ τες».

3. Βλ. τὴ βιβλιοκρισία τοῦ βιβλίου τοῦ Oehler [*Mythologische Exempla in der älteren griechischen Dichtung*, Diss Basel 1925] στὸν *Gnomon* 3, 1927, 570-571, ἀπὸ τὸν Fraenkel E.

4. Ἰλιάς Z 146-149. Βλ. καὶ σημ. 2.

5. Π.χ. Leaf W., *A Companion to Iliad*, London 1892, Kirk G.S., *The Songs of Homer*, Cambridge 1962.

κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὴ διακόσμησιν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων.¹ Ὁ προαναφερθεὶς ἐπισημαίνει τὴ συγκεκριμένη ποιητικὴ τεχνικὴ τοῦ Ὀμήρου συγκρίνοντάς τιν μετὰ τὴν τεχνικὴν ποὺ ἀκολουθεῖται στὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα. Ἀντίθετα, ἄλλοι μελετητὲς ὑποστηρίζουν, μετὰ πειστικότητά, τὴν ἀποψὴ ὅτι οἱ παρεκβάσεις ὄχι μόνον δὲν εἶναι προσθήκες μεταγενέστερων ποιητῶν ἢ ἀδύνατα σημεῖα τῆς ποιητικῆς σύνθεσης τοῦ Ὀμήρου, ἀλλὰ σημαντικὰ καὶ συνειδητὰ στοιχεῖα τῆς σύνθεσης τοῦ ἔπους, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται στὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ὅπου ὑπάρχει ἐξαιρετικὴ δραματικὴ καὶ ψυχολογικὴ ἔντασις. Ὅπως χαρακτηριστικὰ συμπεραίνει ὁ N. Austin, ἡ παρέκβασις στὴν Ἰλιάδα «φέρει ἀπύλυτη στασιμότητα στὸ χρόνον καὶ ἐστιάζει τὴν προσοχὴν μας ἀδιαλείπτως στὴν παρούσα χρονικὴ στιγμή».²

Προτοῦ προχωρήσωμε σὲ περαιτέρω συζήτηση τοῦ θέματος, χρήσιμο εἶναι νὰ παραθέσωμε τὰ παραδείγματα ποὺ συναντοῦμε στὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, γιὰ τὴν ἔτσι θὰ φανεῖ τόσο ἡ δομικὴ ὀργάνωσις καὶ ποικιλία, ὅσο καὶ ἡ θέση τοῦ μυθολογικοῦ παραδείγματος μέσα στὸ συγκεκριμένο, κάθε φορά, λόγο καὶ ἡ σχέση του μετὰ τὰ περιβάλλοντα αὐτὸ ἐπιχειρήματα καὶ ἐπισημάνσεις ἢ μετὰ ἄλλα, συναισθηματικὰ καὶ ψυχολογικά, στοιχεῖα ἢ ἠθικὰ καὶ θεολογικὰ σκέψεις καὶ κρίσεις.

Μυθολογικὰ παραδείγματα στὴν Ἰλιάδα (39):

1. A 254-284 Νέστωρ - Ἀχιλλεύς, Ἀγαμέμνων: ἱστορικὸ γεγονός - προσωπικὸ

5	1	13	1	2+5+3
Πένθος / χαρά		πδ		συμβουλές
254 - 258	259	260 - 273	274	275-6+277-281+282-4
προοίμιον	συμβουλή		συμβουλή πρὸς Ἀγ. + πρὸς Ἀχ. + πρὸς Ἀγ. ³	

ἔκτασις μυθολογικοῦ παραδείγματος: 13

περιεχόμενον: ἀπὸ τὸ προσωπικὸ παρελθὸν τοῦ ἡμιλοῦντος - Πειρίθους, Δρύας, Καινεύς,

Ἐξάδιος, Πολύφημος, Θησεύς.

συνολικὴ ἔκτασις λόγου: 30

1. Βλ. J.A. Notopoulos, *Homer and Geometric Art*, *Athena* 61 (1957) 65-93. Ἄλλες ἀνάλογες μελέτες εἶναι: B. Snell, *Die Entdeckung des Geistes*, Hamburg 1946, F. Stählin, *Der geometrische Stil in der Ilias*, *Philologus* 78 (1923) 280ff, R. Hampe, *Die Gleichnisse Homers und die Bildkunst seiner Zeit*, Tübingen 1952.

2. The function of digressions in the *Iliad*, *GRBS* 7 (1966) 295-312.

3. Ὅπως βλέπομε, τὸ σχῆμα τοῦ κύκλου (ring-composition) τὸ βρισκόμε δύο φορές. Βλ. καὶ Lohmann D., *Die Komposition der Reden in der Ilias*, Berlin 1920, 224 σημ. 18.

2. Α 365 - 412 Ἀχιλλεύς - Θέτις: ἱστορικὸ γεγονὸς ἀπὸ τὶς σχέσεις τῶν θεῶν / προσωπικὸ.

1	27	1	+2	11	6
προοίμιο	διήγηση	παρακλήση/αἶτημα	συμβουλή	ὑπόμνηση/πδ	συμβουλή/αἶτημα
365	366-392	393	394-5	396-406	407-412

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 14

περιεχόμενο: δεσμός τοῦ Δία ἀπὸ τοὺς Ὀλύμπιους θεοὺς καὶ ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὸν Βριάρεω μὲ ἐπέμβαση τῆς Θέτιδος.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 48

3. 586 - 594 Ἥφαιστος - Ἥρα: ἱστορικὸ γεγονὸς ἀπὸ τὶς σχέσεις τῶν θεῶν / προσωπικὸ.

4	5
συμβουλή/διαπίστωση	παράδειγμα
586-9	590-4

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 5

περιεχόμενο: ἀπὸ τὸ προσωπικὸ παρελθὸν τοῦ ὀμιλοῦντος — ὄργη τοῦ Δία ἐναντίον του λόγῳ ὑπεράσπισης τῆς Ἥρας.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 9

4. Δ 370 - 400 Ἀγαμέμνων - Διομήδης: ἱστορικὸ παράδειγμα /-γιὰ τὸν Τυδεά / προσωπικὸ.

2	4+23	2
ἐπίπληξη	πδ	ἐπίπληξη
370-1	372-5+376-398	399-400

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 4

περιεχόμενο: ὁ πατέρας του ὁ Τυδεύς

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 31

5. Δ 404 - 410 Καπανῆος υἱὸς (Σθένελος) - Ἀγαμέμνων: ἱστορικὸ γεγονὸς / προσωπικὸ.

1	1	3	1	1
ἐπιτιμητικά	ἡμεῖς	ἡμεῖς/πδ	κεῖνοι	ἐπιτιμητικά
404	405	406-8	409	410

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 3

περιεχόμενο: ἡ ἔλωση τῆς Θήβας ἀπὸ τοὺς ἐπιγόνους τῶν ἑπτὰ

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 7

6. Ε 382 - 415 Διώνη - Ἀφροδίτη: ἱστορικὸ γεγονὸς ἀπὸ τὶς σχέσεις τῶν θεῶν.

1	2	20[7+3+10]	1	10
συμβουλή/	αιτιολογία	πδ πδ πδ	διαπίστωση	γενικῆς ἰσχύος ἀρχή

		Ἄρης Ἥρα Ἄιδης ¹		τύχη θεομάχων ἀνδρῶν
	γενικό ἐπιχείρημα	εἰδικό ἐπιχείρημα		
382	383-4	385-404	405	406-415

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 20

περιεχόμενο: παρόμοια παθήματα τῶν θεῶν Ἄρη, Ἥρας καὶ Ἄιδης ἀπὸ θνητούς.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 34

7. E 633 - 646 Τληπόλεμος - Σαρπηδῶν: οἰκογενειακὸ ἱστορικὸ / Ἡρακλῆς.

2	3+5	4
ἐπίπληξη	πδ	ἐπίπληξη / ἀπειλή
633-4	635-642	643-6

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 8.

περιεχόμενο: ἡμίθεοι παιδιὰ τοῦ Δία - Ἡρακλῆς, πρόγονος τοῦ ὀμιλοῦντος.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 14.

8. E 472 - 492 Σαρπηδῶν - Ἔκτωρ: προσωπικό

3	2	8	8[2+3+3]
ἐπίπληξη	διαπίστωση	πδ ἡμεῖς / ἐγώ	ἐπίπληξη / συμβουλή
472-4	475-6	477-484	485-492 [485-6 + 487-9 + 490-492] διαπίστωση ἀπειλή συμβουλή

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 8

περιεχόμενο: παραθέτει ὡς παράδειγμα τὸν ἑαυτό του.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 21

9. E 800 - 813 Ἀθηνᾶ - Διομήδης: ἱστορικὸ οἰογενειακὸ παράδειγμα / Τυδεύς.

1	8	4	1
νεῖκος	πδ	ἐνθάρρυνση / ψόγος	νεῖκος
800	801-808	809-812	813

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 8

περιεχόμενο: πρότυπο ὁ πατέρας τοῦ Τυδεύς.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 14

1. Ἀναφορικὰ μὲ τὴν πολλαπλότητα (κατάλογο) τῶν παραδειγμάτων καὶ τὴν κεντρικὴ τους θέση στὸ λόγο βλ. Lohmann D., *Die Komposition der Reden in der Ilias*, Berlin 1920, 53 σημ. 93.

10. Z 123 - 143 Διομήδης - Γλαῦκος: ἱστορικὸ παράδειγμα θεομάχου ἀνδρός / Λυκούργου.

5	2	12	2
Τίς δὲ σύ ἐσσι;		πδ	εἰ δὲ τίς ἐσσι βροτῶν
ἔπαινος / ἀπειλή			ἀπειλή
123-7	128-9	130-141	142-3
	ὑπόθεση: ἀθάνατος		ὑπόθεση: θνητός

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 14
 περιεχόμενο: ἡ τύχη τοῦ θεομάχου Λυκούργου.
 συνολικὴ ἔκταση λόγου: 21

11. Z 145 - 211 Γλαῦκος - Διομήδης¹: οἰκογενειακὸ ἱστορικὸ / προσωπικὸ.

1 + 4 + 2	59	1
γενεὴ παρομοίωση	γενεαλογικὸ δέντρο	γενεή
145+146-9+150-1	152-210	21

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 59
 περιεχόμενο: γενεαλογικὸ δέντρο τοῦ Γλαύκου - Βελλεροφόντης.
 συνολικὴ ἔκταση λόγου: 67

12. Z 215 - 231 Διομήδης - Γλαῦκος: οἰκογενειακὴ ἱστορία

1	8	2	6
διαπίστωση	πδ ²	διαπίστωση	συμβουλή
215	216-223	224-5	226-231

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 8
 περιεχόμενο: φιλοξενία τοῦ Βελλεροφόντη ἀπὸ τὸν Οἰνέα, τὸν παπποῦ τοῦ Διομήδη.
 συνολικὴ ἔκταση λόγου: 17

1. Πρβλ. τὴ σχηματοποίηση τῆς δομῆς αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀπὸ τὸν Lohmann D. (*Die Komposition der Reden in der Ilias*, Berlin 1920, 90), ὅπου εἶναι προφανῆς ἡ συμμετρικὴ δομικὴ ὀργάνωση. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Lohmann, ἡ μόνη παρέκκλιση βρῖσκεται στὸς στίχους 198-205, ὅπου ὁ ποιητὴς δίνει τὴν παράλληλη γενεαλογικὴ ἐξέλιξη τῆς Λαοδάμειας. Τὸ σχῆμα παίρνει τὴν ἐξῆς μορφή: α (γενεαλογία Ἐφύρα: τρεῖς γενεές - πρῶτο μέρος: a b a' // δεῦτερο μέρος: a b a' — τρεῖς γενεές) α'.

2. Σχετικὰ μὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὸ παράδειγμα ποὺ ὁ Lohmann D. ἀποκαλεῖ *exemplum extremum*, βλ. *Die Komposition der Reden in der Ilias*, Berlin 1920, 128 σημ. 59, ὅπου παραπέμπει καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις.

13. Η 109 - 119 Ἀγαμέμνων - Μενέλαος: σύγχρονό του παράδειγμα / Ἀχλλεύς.

2	+2	2	1	4
ἐπίπληξη	συμβουλή	πδ	συμβουλή	ἐπίλογος
109-110	+111-2	113-4	115	116-9

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 2

περιεχόμενο: ἡ στάση τοῦ Ἀχιλλέα ἀπέναντι στὸν Ἔκτορα.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 11

14. Η 124 - 160 Νέστωρ - Ἀργεῖοι: ἱστορικὸ παράδειγμα / προσωπικό.

8		27[2+23+2]		2
συναίσθημα / πάθος / πένθος		πδ		
ἔμμεση ἐπίπληξη	132-3	134-156	157-8	ἐπίπληξη
124-131	εὐχὴ ἀνεκπλήρωτη		εὐχὴ ἀνεκπλήρωτη	159-160

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 27

περιεχόμενο: τὰ παρελθόντα ἀνδραγαθήματα τοῦ ἰδίου τοῦ ὁμιλητῆ

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 36

15. Θ. 358 - 380 Ἀθηνᾶ - Ἥρα: ἀπὸ τίς σχέσεις τῶν θεῶν / ἀχαριστία Διὸς / προσωπικό.

2	10	3	8
εὐχὴ κατὰ τοῦ Ἔκτορα	πδ	διαπίστωση	ἀπειλὴ / ἀπόφαση
358-9	360-369	370-2	373-380

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος :10

περιεχόμενο: ἡ ἀχαριστία τοῦ Δία ἀπέναντί της γιὰ τὴ βοήθεια ποὺ πρόσφερε στὴν περίπτωση τοῦ Ἡρακλῆ.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 23

16. Ι 434 - 605 Φοῖνιξ - Ἀχιλλεύς: προσωπικὴ ἱστορία / Λιταί / ἱστορικὸ γεγονός - Μελέαγρος⁸⁸.

4	6	3	45	1	16
διαπίστωση	Ἀχιλλεύς	ἐπιθυμία	πδ	συμβ.	πδ
ἐπιθυμία	Πηλεὺς				Λιταί Ἄτη
	Φοῖνιξ				
434-7	438-443	444-6	447-495	496	497-512
					497-501
					+ 502-512

1. Πρβλ. καὶ τὴ δομικὴ ἀνάλυση τοῦ Lohmann D. (δ.π., 264) καὶ τὸν συγκριτικὸ παραλληλισμὸ της μὲ τὸ λόγο τοῦ Νέστορα στὸ Λ 656-808.

11	76	6
συμβ.	πδ	συμβ.
	Μελέαγρος	
513-523	524-599	600-605
513-4	524-6	
515-522	527-599	
522-3		

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 6 45 16 76

περιεχόμενο: ἡ στενὴ προσωπικὴ σχέση του μετὸν Ἀχιλλέα
οἱ Λιτὲς καὶ ἡ Ἄτη — ὁ Μελέαγρος.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 168

17. I 624 - 642 Αἶας - Ἀχιλλεύς / Ὀδυσσεύς: γενικὸ παράδειγμα / νομικό - ἠθικό.

5	3	4 1/2	3 1/2	3 1/2
συμβουλή	διαπίστωση	πδ	διαπίστωση	συμβουλή
624-8	629-631	632-6	636-9	639-642

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 4 1/2

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 17

18. K 284 - 294 Διομήδης - Ἀθηνᾶ: ἱστορικὸ προσωπικὸ παράδειγμα / Τυδεύς.

1	6	1	3
ἐπίκληση θεᾶς	πδ	αἶτημα	τάμα
284	285-290	291	292-4

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 6

περιεχόμενο: ὁ Τυδεύς καὶ ἡ προστασία πού ἀπολάμβανε ἀπὸ τὴν Ἀθηνᾶ.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 11

19. Λ 656 - 803 Νέστωρ - Πάτροκλος: ἱστορικὸ παράδειγμα / προσωπικό.

2	7	4	94	2	26	13
Ἀχιλλεύς	πένθος	Ἀχιλλεύς	πδ	Ἀχιλλεύς	πδ	συμβουλή
656-7	658-664	665-8	669-762 ¹	763-4	765-790	790-803

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 94 26

περιεχόμενο: τὰ προσωπικὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ ὀμιλητῆ.

ἡ προσωπικὴ σχέση τοῦ ὀμιλοῦντος μετὸν Πάτροκλο.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 148

1. Μιὰ ἐπιμέρους δομικὴ ἀνάλυση τοῦ παραδείγματος προσφέρει ὁ Lohmann D. (ὀ.π., 73).

20. Ξ 110 - 132 Διομήδης - Ὀδυσσεύς, Ἀγαμέμνων κ.ά.: οἰκογενειακό / Τυδεύς.

3	2	+11	+2	5
captatio benevolentiae	γένος	πδ	γένος	συμβουλή
110-112	113-4	114-125	126-7	128-132

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 11

περιεχόμενο: τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τοῦ ὀμιλητῆ — πρότυπο ὁ πατέρας τοῦ Τυδεύς.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 23

21. Ξ 243 - 262 Ὑπνος - Ἥρα: προσωπικὸ παράδειγμα / Ἡρακλῆς.

1	5	13	1
προσφώνηση	ἄρνηση	πδ	ἀμήχανον
242	244-8	249-261	262

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 13

περιεχόμενο: προσωπικὴ περιπέτεια σχετικὴ μὲ τὴν Ἥρα καὶ τὸν Ἡρακλῆ.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 20

22. Ξ 264-268 Ἥρα - Ὑπνος: παράδειγμα ἀπὸ τὶς σχέσεις τῶν θεῶν / Ἡρακλῆς / προσωπικό.

1	2	2
ρητορικὴ ἐρώτηση	πδ	ὑπόσχεση
264	265-6	267-8

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 2

περιεχόμενο: ἡ περιπέτεια τοῦ Ὑπνου μὲ τὸν Ἡρακλῆ.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 5

23. Ξ 313-328 Ζεὺς - Ἥρα: προσωπικὸ παρελθόν / ἐρωμένες.

2	14+1
προτροπὴ	πδ πδ πδ πδ πδ πδ
313-4	315-328

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 14

περιεχόμενο: κατάλογος πρώην ἐρωμένων τοῦ Δία: ἡ γυναίκα τοῦ Ἰξίωνα, ἡ Δανάη, ἡ κόρη τοῦ Φοίνικα, ἡ Σεμέλη, ἡ Ἀλκμήνη, ἡ Δήμητρα, ἡ Λητώ.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 17

24. Ο 14-33 Ζεὺς - Ἥρα: προσωπικὸ παρελθόν / δεσμός Ἥρας - Ἡρακλῆς.

4	13 [7+6]	3
ἐπίπληξη / ἀπειλὴ	πδ	προειδοποίηση / ἀπειλὴ
14-17	18-30	31-33

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 13

περιεχόμενο: ἡ τιμωρία τῆς Ἥρας (δέσιμο καὶ κρέμασμα) ἀπὸ τὸν ἴδιο γιὰ τὴ συμπεριφορά τῆς ἀπέναντι στὸν Ἡρακλῆ.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 20

25. Ο 185-199 Ποσειδῶν - Ἴρις: οἰκογενειακὴ ἱστορία / Ζεὺς - Ἄιδης - Ποσειδῶν.

4	7	6
παράπονο	πδ	συμολή
185-6	187-193	194-9

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 7

περιεχόμενο: γενεαλογικὸ δέντρο καὶ μοιρασιὰ τῆς ἐξουσίας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν του.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 15

26. Σ 98-126 Ἀχιλλεύς - Θέτις: ἱστορικὸ παράδειγμα ἡμιθέων / Ἡρακλῆς.

1/2	+8 1/2	4	1				
εὐχή	διαπίστωση/αἰτία	ἔρις/χόλος	διαπίστωση				
98-100	101-6	107-110	111				
	2	1	2	3	1 1/2	4 1/2	1
	ἀπόφαση / συμβουλή πρὸς ἑαυτὸν	ἀπόφαση	ἠθικὸ συμπέρ.	πδ	μοῖρα θανάτου	ἀπόφαση εὐχή	συμβ.
	112-3	114	115-6	117-9	120-1	121-5	126
			θάνατος		θάνατος		

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 3

περιεχόμενο: ἡ δύναμη τῆς Ἐριδος / ἀναπόφευκτη μοῖρα θανάτου - Ἡρακλῆς.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 29

27. Σ 394-409 Ἡφαιστος - Χάρις: ἱστορικὸ παράδειγμα θεῶν / προσωπικὸ.

1	11	2	2
τιμητικὴ ἀναφορά	πδ	τιμητικὴ ἀναφορά	ἐντολή
394	395-405	406-7	408-9

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 11

περιεχόμενο: προσωπικὴ ἱστορία τοῦ ὀμιλοῦντος — ἡ σωτηρία του καὶ ἡ ἀνατροπὴ του ἀπὸ τὴ Θέτιδα καὶ τὴν Εὐρυνόμη.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 16

28. Τ 78-144 'Αγαμέμνων - 'Αχιλλεύς: "Ατη / ιστορικό παράδειγμα θεῶν - 'Ηρακλῆς.

5	2						
προοίμιο	παραίνεση						
προσφώνηση							
78+79-82	83-4						
	5	1	43	3	+1	1	5
	ὁμολογία	θεικός νόμος	πδ "Ατη	ὁμολογία	ἐπανόρθωση	προτροπή	ὑπόσχεση
	85-89	90	91-133 ¹	134-7	138	139	

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 43

περιεχόμενο: ἡ "Ατη πού ἐξαπάτησε τόσο τὸν ἴδιο ὄσο καὶ τὸν Δία.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 67

29. Υ 200-258 Αἰνείας - 'Αχιλλεύς: οἰκογενειακὴ ἱστορία - καταγωγὴ.

3	3		2	2	3
προσφώνηση	διαπίστωση		'Αχιλλεύς	Αἰνείας	διαπίστωση
προειδοποίηση	ἐξ ἀκοῆς ἀλληλο- γνωριμία		ἐσύ	ἐγώ	
200-2	203-5		206-7	208-9	210-2
2	+26	+2	2	2+10	3
γενεή		γενεή	γενικό ἠθικό συμπ.	συμβ. προτροπή	προειδοποίηση προτροπή συμβουλή
οἰκογενειακὴ ἱστορία Αἰνείας			242-3 248-9	244-255	256-8
213-4+215-240+241					
244-255	[244-5	246-250	251	252-5	256-7 157-8]
	προτροπή	γενικὴ διαπίστ.	/ὄνειδα προτροπή	πδ	προειδοπ. προτρ./συμβ.

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 2 28

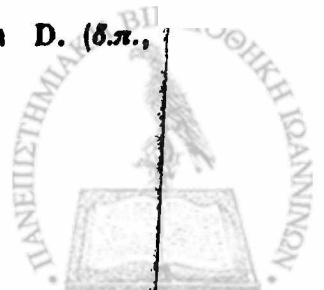
περιεχόμενο: παράλληλη ἀναφορὰ στὴν καταγωγὴ τόσο τοῦ ἴδιου ὄσο καὶ τοῦ 'Αχιλλέα.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 59

30. Φ 99-113 'Αχιλλεύς - Λυκάων: προσωπικό / μοῖρα θανάτου: Πάτροκλος καὶ 'Αχιλλεύς.

8	[1	+3	+3	+1]	7
	προσφώνηση	συμπεριφορὰ πρὸς αἰχμαλώτους	πρὸς αἰχμαλώτους	προσφώνηση	πδ
	ἄρνηση	πρὶν τὸν θάνατο	μετὰ τὸ θάνατο		
		τοῦ Πατρόκλου	τοῦ Πατρόκλου		

1. Τὸ παράδειγμα αὐτὸ ἀναλύεται λεπτομερέστερα ἀπὸ τὸν Lohmann D. (δ.π., 75-80) δίνοντας ἓνα συμμετρικὸ σχῆμα a b c d a' b' c' d'.

99-106 99 100-102 + 103-5 106 107-113

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 7

περιεχόμενο: ὁ ἀναπόφευκτος θάνατος — ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου καὶ ὁ μελλοντικὸς εἰμαρμένος θάνατος τοῦ ἰδίου.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 15

31. Φ 184-199 Ἀχιλλεύς - Ἀστεροπαῖος: οἰκογενειακὴ ἱστορία.

2	14	[1	+3	+10]
γενικὴ διαπίστωση	πδ πδ πδ	γενεὴ σή	γενεὴ ἐμή	σύγκριση
184-5	186-199	[186	+187-9	190-9

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 14

περιεχόμενο: ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Δία δικαιολογεῖ καὶ τὴν ὑπεροχὴ ὅσων κατάγονται ἀπὸ αὐτὸν — ὁ Δίας δυνατώτερος ἀπὸ κάθε ποταμό, τὸν Ἀξιό — τὸν πρόγονο τοῦ Ἀστεροπαίου —, τὸν Ἀχελῶο, τὸν Ὀκεανό.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 16

32. Φ 436-460 Ποσειδῶν - Ἀπόλλων: προσωπικὴ ἱστορία.

5	17	3
πρόκληση σὲ μάχη	πδ	προτροπὴ
436-440	441-457	458-460

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 17

περιεχόμενο: ἡ προηγούμενη κοινὴ μοῖρα τους — δουλεῖα στὸν Λαομέδοντα, βασιλιὰ τῆς Τροίας, καὶ ἡ ἀνέντιμη συμπεριφορὰ του ἀπέναντί τους.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 25

33. Ψ 69-92 Πατρόκλου εἶδωλον - Ἀχιλλεύς: προσωπικὸ - οἰκογενειακὸ ἱστορικόν.

2	9	2	11
ἐπίπληξη	προτροπὴ/αἶτημα	προφητεία	πδ / αἶτημα+αἰτιολογία
69-70	71-9	80-81	82-92

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 11

περιεχόμενο: ἡ κοινὴ ἀνατροφή του μετὰ τὸν Ἀχιλλέα.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 24

34. Ψ 626-650 Νέστωρ - Ἀχιλλεύς: ἱστορικὸ παράδειγμα / προσωπικὸ-νίκες σὲ ἀθλητικὸς ἀγῶνες.

3	14	8
διαπίστωση	πδ	γῆρας
626-8	629-642	643-650

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 14

περιεχόμενο: οἱ δίκαιες του προσωπικὲς ἀθλητικὲς νίκες στὴν πυγμαχία, τὴν πάλη, τὸν δρόμο καὶ τὸ ἀκόντιο. Ἡ ὑπεροχὴ του ἀπὸ δλους τοὺς Ἑπειοὺς, τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ τοὺς Πυλλοὺς.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 25

35. Ω 33-54 Ἀπόλλων - θεοί: συγκριτική τύχη θνητῶν / παρομοίωση.

1	5	7	4	5
νεῖκος	Ἔκτωρ	Ἀχιλλεύς	πδ	συμπεριφορά Ἀχιλλέα πρὸς νεκρὸν Ἔκτορα / προειδοποίηση
33	34-38	39-45	46-49	50-54
	αἰτία			

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 5

περιεχόμενο: ἡ ἀπουσία ἐλέους καὶ σεβασμοῦ στὸν Ἀχιλλέα — σύγκριση μὲ περιπτώσεις ἀπώλειας ἀδελφοῦ ἢ τέκνου.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 22

36. Ω 56-63 Ἥρα - Ἀπόλλων: συγκριτικὴ καταγωγὴ θνητῶν Ἀχιλλέως καὶ Ἔκτορος.

2	1	5
νεῖκος	πδ	πδ
	Ἔκτωρ	Ἀχιλλεύς
56-57	58	59-63

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 6

περιεχόμενο: γενεαλογικὴ διαφορὰ Ἔκτορος καὶ Ἀχιλλέως ἀπαιτεῖ διαφορετικὴ τιμὴ.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 8

37. Ω 486-506 Πρίαμος - Ἀχιλλεύς: οἰκογενειακὸς παραλληλισμὸς Πριάμου καὶ Πηλέως / προσωπικὸ.

2	5	8	2	4
προσφώνηση	Πηλεὺς	Πρίαμος	σκοπὸς	παράκληση
ὑπόμνηση	πδ	πδ		
Πηλεὺς / Πρίαμος				
486-7	488-492	493-500	501-2	503-6

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 13

περιεχόμενο: Πηλεὺς καὶ Πρίαμος — διαφορετικὴ τύχη σχετικὰ μὲ τὴν τύχη τῶν παιδιῶν τους.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 21

38. Ω 518-551 Ἀχιλλεύς - Πρίαμος: οἰκογενειακὸ / προσωπικὸ - παραλληλισμὸς.

4	3	9	9	6	3
προοίμιο	συμβουλὴ	γενικὸ	πδ	πδ	συμβουλὴ
προσφώνηση		θεολογικὸ			
πάθος		ἐπιχείρημα	Πηλεὺς	Πρίαμος	
518-521	522-4	525-533	534-542	543-548	

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 9 6

περιεχόμενο: ἀνάμικτα τὰ κακὰ καὶ τὰ καλὰ τόσο στὸν Πηλέα ὡς καὶ στὸν Πρίαμο.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 34

39. Ω 599-620 Ἀχιλλεύς - Πρίαμος: ἱστορικὸ παράδειγμα θεῶν / Νιόβη.

3	16	3
δήλωση / προτροπή	πδ	προτροπή / συμβουλή
599-601	602-617	618-620

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 16

περιεχόμενο: ἡ Νιόβη — συμφορὰ καὶ συμπεριφορὰ μετὰ τὸ θάνατο τῶν παιδιῶν της.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 22

Μυθολογικὰ παραδείγματα στὴν Ὀδύσεια (27):

1. α 32-43 Ζεὺς - συμβούλιο θεῶν: ἱστορικὸ παράδειγμα / Αἴγισθος - Ὀρέστης.

3	9
γενικὸ / ἠθικὸ - θεολογικὸ ἐπιχείρημα	πδ
32-34	35-43

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 9

περιεχόμενο: ἡ δολοφονία τοῦ Αἴγισθου ἀπὸ τὸν Ὀρέστη.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 12

2. α 253-305 Ἀθηνᾶ (Μέντης) - Τηλέμαχος: ἱστορικὸ παράδειγμα / Ὀρέστης.

2	2	+1	+7	+2
διαπίστωση	τοῖος	πδ	τοῖος	
253-4	255-6	257	258-64	265-6

2 1/2	1 1/2	+1	+26	3	2	2	1
γενικὸ ἠθικὸ θεολογικὸ ἐπιχείρημα	συμβ.	προτροπή	συμβ.	πδ	συμβ.	ἀναχώ- ρηση	προτροπή / συμβουλή ἐπίλογος
267-9	269-297			298-300	301-2	303-4	305

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 10 καὶ 3

περιεχόμενο: ἡ δολοφονία τοῦ Αἴγισθου ἀπὸ τὸν Ὀρέστη.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 53

3. β 85-128 Ἀντίνοος - Τηλέμαχος: ἱστορικὸ πδ / περίφημες γυναῖκες: Τυρῶ Ἀλκμήνη Μυκῆνη.

2	2
προσφώνηση ἐπίπληξη	οἱ αἴτιοι
85-86	87-88

+22	+2	14	[6+ 4+ 4]	2
διήγηση	ἀπάντηση	πδ πδ πδ	συμβ. πδ προειδοποίηση	ἀπάντηση
+89-110	+111-112	113-126	[113-8 119-122 123-6	προειδοποίηση 127-8

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 4

περιεχόμενο: καμιά περίφημη γυναίκα (Τυρώ, Ἄλκμηνη, Μυκίνη) δὲν εἶχε τὴν πονηριά τῆς Πηνελόπης.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 44

4. β 270-295 Ἀθηναῖ (Μέντης) - Τηλέμαχος: οἰκογενειακὸ πρότυπο - Ὀδυσσεύς.

1	5	+2	+1	+2	15
προσφώνηση	πδ	γενικό	φιλοφρόνηση	πδ	συμβουλή
φιλοφρόνηση					
270	271-5	+276-7	2778	279-280	281-295

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 2

περιεχόμενο: πρότυπο τοῦ Τηλέμαχου ὁ πατέρας τοῦ Ὀδυσσεύς.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 26

5. γ 103-200 Νέστωρ - Τηλέμαχος: ἱστορικὸ παράδειγμα / Ὀρέστης.

17		10					
πένθος / πάθος		Ὀδυσ.+ Νέστωρ					
ἀνάμνηση κακῶν		ὁμοφωνία					
103-119		120-129					
56	2	+11 [2	+1	+2	+6]	2	
διήγηση	προοίμιο	Μυρμιδόνες	Φιλοκτ.	Ἴδομενεύς	Ἄγαμ. πδ	συμβουλή	
130-185	186-7	+188-198[188-9	190	191-2	193-8	199-200	

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 6

περιεχόμενο: ἡ δολοφονία τοῦ Αἰγίσθου ἀπὸ τὸν Ὀρέστη.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 98

6. γ 230-238 Ἀθηναῖ (Μέντης) - Τηλέμαχος: ἱστορικὸ παράδειγμα / Ἀγαμέμνων.

1	1	7	[2	+2	+8]	
προσφώνηση	γενικό ἠθικό		βούληση	πδ	γενικό ἠθικό	
ἐπίπληξη	θεολογικό ἐπιχειρήμα		ἐπιστροφῆς		θεολογικό	
					συμπέρασμα	
230	231	232-8	232-8	234-5	236-8	

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 2

περιεχόμενο: ἡ δολοφονία τοῦ Ἀγαμέμνονα ἀπὸ τὸν Αἰγίσθο.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 9

7. δ 235-264 Ἑλένη - Μενέλαος / Τηλέμαχος: ἱστορικὸ παράδειγμα / ἄθλος Ὀδυσσέως.

5	[1 1/2	+ 1 1/2	+ 2]	25
προοίμιο	προσφώνησι,	γενικό ἠθικό	προτροπή	πδ / διήγησι
235-9		θεολογικό ἐπιχείρημα		240-264

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 25

περιεχόμενο: ὁ Ὀδυσσεύς ὡς ἐπαίτης κατάσκοπος στήν Τροία καί ἀναγνώρισή του ἀπὸ τὴν Ἑλένη.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 30

8. δ 266-289 Μενέλαος - Ἑλένη / Τηλέμαχος: ἱστορικὸ παράδειγμα / προσωπικό - Δούρειος ἵππος.

5	[1	+2	+2]	19
προοίμιο	συμφωνία	γενικό	εἰδικό	πδ / διήγησι
266-270		προσωπικό	ἔπαινος Ὀδυσσέως	271-289

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 19

περιεχόμενο: ὁ Δούρειος ἵππος καί ἡ συμβολὴ τοῦ Ὀδυσσεύα στὴ σωτηρία τους.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 24

9. δ 333-592 Μενέλαος - Τηλέμαχος: πάλι Ὀδυσσεύα καί Φιλομηλεΐδη.

18		236 [5+231]	6
333-350		351-586	587-592
προοίμιο		μακρὰ διήγησι	ἐπίλογος
ἔπαινος Ὀδυσσέως /			παράκλησι /
καταφρόνησι μνηστήρων			ὑπόσχεσι
333-4	335-340	341-345 [346-350+351-586]	
παρομοίωσι / προειδοποίησι	πδ	προοίμιο+διήγησι	

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 5

περιεχόμενο: ἡ νίκη τοῦ Ὀδυσσεύα στήν πάλι μετὸν Φιλομηλεΐδη στὴ Λέσβο.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 260

10. ε 118-144 Καλυψώ - Ἑρμῆς: παραδείγματα ἀπὸ τίς σχέσεις θεαινῶν μετὸν θνητούς: Ἥως / Ὀρίων καί Δήμητρα / Ἰασίων.

3	16 [[4+4+8]	8 [2+6]
προοίμιο	πδ πδ πδ	συμπέρασμα
118-120	121-136	137-8+139-144
		γενικό θεολογικό ἐπιχείρημα / ὑπακοή / ἄρνησι καί ἀδυναμία βοήθειαι

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 16

περιεχόμενο: ἐρωτικὲς σχέσεις θεαινῶν μετὸν θνητούς: Ἥως / Ὀρίων καί Δήμητρα / Ἰασίων.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 27

11. θ 202-233 Ὀδυσσεύς - Φαίακες: προσωπικό / Ἡρακλῆς Εὐρυτος.

2	+11	14	[8	6]	1	4
ἀναφορά στη δισκοβολία	πρόκληση	τοξοβολία	πδ	πδ	ἀκόντιο	δρόμος
202-3	+204-214	215-228	[215-222	223-228]	229	230-23

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 6

περιεχόμενο: οἱ δεινοὶ τοξότες Ἡρακλῆς καὶ Εὐρυτος — ὁ θάνατος τοῦ Εὐρυτου ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα λόγῳ τῆς ἀλαζονείας του.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 32

12. μ 208-221 Ὀδυσσεύς - ἑταῖροι: προσωπικὴ ἐμπειρία / Κύκλωψ.

1	4	9
διαπίστωση	πδ	ὁδηγίες
208	209-212	213-221

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 4

περιεχόμενο: ἡ σωτηρία τῶν συντρόφων μέσα ἀπὸ τὴ σπηλιὰ τοῦ Κύκλωπα.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 14

13. ξ 192-359 Ὀδυσσεύς ἐπαίτης - Εὐμαιος: πλαστοπροσωπία / ψευδῆς προσωπικὴ περιπέτεια.

7	161
προοίμιο	διήγηση
192-8	199-359

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 168.

περιεχόμενο: ψευδὲς γενεαλογικὸ δέντρο καὶ περιπέτεια τοῦ Ὀδυσσεύα — ἀπὸ τὴν Κρήτη, γιὸς τοῦ Κάστορα Ὑλακίδη.

14. ξ 462-506 Ὀδυσσεύς ἐπαίτης - Εὐμαιος: αἶνος / προσωπικὴ ἱστορία.

6	[1	+4	+1]			
προοίμιο	προσφώνηση	γεινικό / ἦθος				
462-7	[462	μεθύντων				
		+463-6	+467]			
		36	[1	+34	+1]	3
		πδ / αἶνος				αἶτημα
		εὐχή	πδ	εὐχή		
		468-503	[468	+469-502	+503	504-6

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 36

περιεχόμενο: προσωπικὴ περιπέτεια στὴν Τροία — κατάσκοπος μαζί μὲ τὸν Ὀδυσσεύα καὶ τὸν Μενέλαο, πῶς ἐξασφάλισε μέσα στὴν παγωμένη νύκτα μιὰ χλαῖνα.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 45

15. ο 390-484 Εὐμαιοῦς - Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης: προσωπικὴ ἱστορία.

1+10+1	82
προοίμιο	διήγησις
390+391-401+ 402	403-484
γενικὲς θυμοσοφικὲς παρατηρήσεις	

συνολικὴ ἔκτασις λόγου: 94

περιεχόμενον: ἡ προσωπικὴ ἱστορία τοῦ Εὐμαιοῦ — ἀπαγωγὴ τοῦ ἀπὸ ἐμποροῦ Φοίνικες καὶ πώλησός του στὸν Λαέρτη

16. π 418-433 Πηνελόπη - Ἀντίνοος: παράδειγμα ἀπὸ τὶς προσωπικὲς σχέσεις τοῦ πατέρα τοῦ Ἀντίνοου καὶ τοῦ Ὀδυσσεῦς.

6	7	3
προσφώνησις / ἐπίπληξις	πδ	ἐπίλογος / ἐπίπληξις - συμβουλή
418-423	424-430	431-433

ἔκτασις μυθολογικοῦ παραδείγματος: 7

περιεχόμενον: ἡ σωτηρία τοῦ ληστῆ πατέρα τοῦ Ἀντίνοου ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεῦς.

συνολικὴ ἔκτασις λόγου: 16

17. ρ 415-444 Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης - Ἀντίνοος μνηστήρας: προσωπικὸ παράδειγμα.

4	4
προοίμιο [αἴτημα κολακεία αἴτημα]	πδ
415-8	419-444

ἔκτασις μυθολογικοῦ παραδείγματος: 26

περιεχόμενον: προσωπικὴ περιπέτεια — ναυτικὴ ἐπιδρομὴ στὴν Αἴγυπτο. Μεταβολὴ τύχης, ἀπὸ δλβιος ἐπαίτης.

συνολικὴ ἔκτασις λόγου: 30

18. σ 125-150 Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης - Ἀμφίνομος μνηστήρας: προσωπικὸ.

4	1	+8	+3	2	8
προοίμιο	προτροπὴ	γενικὸ ἠθικὸ	εἰδικὸ	γενικὸ	εἰδικὸ
προσφώνησις		ἐπιχείρημα	πδ	συμπέρασμα	προειδοποίησις
κολακεία					
125-8	129	+ 130-137	+ 138-140	141-2	143-150

ἔκτασις μυθολογικοῦ παραδείγματος: 3

περιεχόμενον: προσωπικὴ τύχη — ἀπὸ δλβιος ἐπαίτης.

συνολικὴ ἔκτασις λόγου: 26

19. τ 71-88 Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης - Μελανθῶ: πλαστοπροσωπία / ἀληθοφανῆς προσωπικὴ ἱστορία.

4	[1	+2	+1]	6	8
προοίμιο	ἐρώτησις	αἰτία	γενικὸ	πδ	συμβουλή
	ἐπίπληξις				
71-74				75-80 [75+76-7+78-80	81-88

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 6
 περιεχόμενο: προσωπική τύχη — ἀπό δλβιος ἐπαίτης.
 συνολική ἔκταση λόγου: 18

20. τ 165-202 Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης - Πηνελόπη: πλαστοπροσωπία / ψευδῆς διήγηση.

7	31
προοίμιο / προσφώνηση, ἐρώτηση, γενική παρατήρηση, ὑπόσχεση	ψευδῆς διήγηση
165-171	172-202

συνολική ἔκταση λόγου: 38
 περιεχόμενο: πλαστή γενεαλογία του (ἀπὸ Κρήτη, γιὸς τοῦ Δευκαλίωνα γιοῦ τοῦ Μίνωα) — προσφορά φιλοξενίας στὸν Ὀδυσσεύα.

21. τ 221-248 Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης - Πηνελόπη: πλαστοπροσωπία / ψευδῆς διήγηση.

4	24						
προοίμιο	περιγραφή						
221-224	225-248	[225-234	+235	+236	+237-240	+241-3	+244-8
		χλαίνα	σχόλιο	προσοχή	προσποιητὴ ἄγνοια	δῶρα	κῆρυξ Εὐρυβάτης

συνολική ἔκταση λόγου: 28
 περιεχόμενο: περιγραφή τῆς χλαίνας τοῦ Ὀδυσσεύα καὶ τοῦ συντρόφου του Εὐρυβάτη.

22. τ 262-307 Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης - Πηνελόπη: πλαστοπροσωπία / ψευδῆς διήγηση.

3+3+2	30	8
προοίμιο / προσφώνηση, συμβουλή, ὑπόσχεση ὅτι θὰ πεί τὴν ἀλήθεια	διήγηση	ἐνορκὴ διαβεβαίωση
262-9	270-299	300-307

συνολική ἔκταση λόγου: 46
 περιεχόμενο: διαβεβαίωση τῆς Πηνελόπης ὅτι θὰ ἀφίχθῃ ὁ Ὀδυσσεὺς σύντομα—ἀνάμιξη στὴ διήγηση του ἀληθῶν καὶ ψευδῶν στοιχείων.

23. τ 509-553 Πηνελόπη - Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης: ἱστορικὸ παράδειγμα / Πανδάρου κόρη.

1	2
προοίμιο	γενικῆς ἰσχύος
προσφώνηση	παρατήρηση
509	510-511

23	[6	+6	+11]	1	+15	3
πάθη	πδ	πδ	δίλημμα	θέμα	ὄνειρο	ἐγερση
		518-523		ἐρμηνεία	ὄνειρου	παρατήρηση
512-534				535	536-550	551-553

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 6

περιεχόμενο: ἡ κόρη τοῦ Πάνδαρου Ἀηδών πού κλαίει γιὰ τὸ θάνατο τοῦ γιοῦ της Ἴτυλου.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 45

24. υ 61-90 Πηνελόπη - (Ἄρτεμις): ἱστορικὸ παράδειγμα / Πανδάρου κόραι.

5	13	4	4	+4
προοίμιο	πδ	γενικὸ	+ γενικὸ	ὄνειρα /
προσφώνηση			ὑπνος λυτρωτῆς δεινῶν	ἐναργές ὄνειρο
εὐχὴ θανάτου		εὐχὴ θανάτου		
61-65	66-78	79-82	83-86	+ 87-90

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 13

περιεχόμενο: ἡ κακὴ μοῖρα τῶν θυγατέρων τοῦ Πανδάρου πού τις ἄρπαξαν οἱ Ἄρπυιες καὶ τις παρέδωσαν στὶς Ἑρινύες.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 30

25. φ 288-310 Ἀντίνοος - Ὀδυσσεὺς ἐπαίτης: ἱστορικὸ πδ / Κένταυρος - μέθη.

1	+ 4	+ 2	10	5	+ 1
προσφώνηση	προνομιακὴ	γενικὸς κανόνας	πδ	ἀπειλὴ	συμβουλὴ
ἐπίπληξη	μεταχείριση				
288	+289-292	+295-4	295-304	305-9	310

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 10

περιεχόμενο: ἡ κακὴ συμπεριφορὰ τοῦ μεθυσμένου κένταυρου Εὐρυτίωνα πού προκάλεσε συμφορὲς στὸν ἴδιο καὶ ἔγινε ἡ αἰτία τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν Κενταύρων καὶ τῶν Λαπιθῶν.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 23

26. ψ 209-230 Πηνελόπη - Ὀδυσσεὺς: ἱστορικὸ παράδειγμα / Ἑλένη.

6	10	[3	+ 7]	6
προσφώνηση	αἰτιολογία	γενικὸ ἐπιχείρημα	εἰδικὸ ἐπιχείρημα	συμπέρασμα
παράκληση				
209-214	215-224	[215-7	+ 218-224]	225-230

Ἐκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 7

περιεχόμενο: ἡ ἀπιστία τῆς Ἑλένης καὶ τὰ ἐπακόλουθα.

συνολικὴ ἔκταση λόγου: 22

27. ω 376-382 Λαέρτης - Ὀδυσσεύς: ἱστορικὸ παράδειγμα - προσωπικὸ

1	2	+ 4
ἐπίκληση θεῶν	πδ	
	οἶος ... τοῖος / εὐχή ἀνεκπλήρωτη	
376	377-378	379-382

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 2
 περιεχόμενο: ἀνδραγαθήματα τῆς νιότης του.
 συνολικὴ ἔκταση λόγου: 7

Ἕμνος εἰς Ἄφροδίτην

V 192-290 Ἄφροδίτη - Ἀγχίσης: παραδείγματα θεῶν ποῦ ἐρωτεύτηκαν θνητούς.

4
 προσφώνηση
 ἐνθάρρυνση
 192-+ 193-5

6	16	21	50	[...14...]	8	+ 2
προφητεία	πδ	πδ		Νύμφαι	συμβουλή	συμβουλή
				258-272	προειδοποίηση	συμπέρασμα
				προλέγει τὸ μέλλον γενέσθαι		
196-201	202-217	218-238	239-288		281-288	289-290

ἔκταση μυθολογικοῦ παραδείγματος: 16 καὶ 21
 περιεχόμενο: θεὸς ποῦ ἐρωτεύτηκαν καὶ ἔσμιξαν ἐρωτικά μεθ' ἑαυτῶν.
 συνολικὴ ἔκταση λόγου: 107

Κύπρια ¹

Νέστωρ - Μενέλαος: ἱστορικὰ παραδείγματα συζύγων ποῦ ἐκδικήθηκαν τὴν ἀρπαγὴ τῆς γυναίκας τους:
 Ἐπωπεύς φθείρας τὴν Λύκου θυγατέρα
 τὰ περὶ Οἰδίπου
 ἢ Ἡρακλέους μανία
 τὰ περὶ Θησέα καὶ Ἀριάδην

Βατραχομομαχία 78 - 81

78-81 [78 79:1 80-81] (ὄχι σὲ διάλογο - ὡς παρομοίωση) ταῦρος / Εὐρώπη.

1. *Homeri Opera*, ed. Allen T.W., vol. V p. 103 Πρόκλου περὶ τῶν Κυπρίων λεγομένων ποιημάτων (στίχοι 20-23): «Νέστωρ δὲ ἐν παρεκβάσει διηγείται αὐτῷ ὡς Ἐπωπεύς φθείρας τὴν Λύκου θυγατέρα ἐξεπορθήθη, καὶ τὰ περὶ Οἰδίπου καὶ τὴν Ἡρακλέους μανίαν καὶ τὰ περὶ Θησέα καὶ Ἀριάδην».

Πολύ συχνά ἡ πειστικότητα τοῦ ὁμιλοῦντος ἐνισχύεται μὲ ἐκτενῆ ἀναφορά στὸ οἰκογενειακὸ δέντρο ἢ τὴν προσωπικὴ ἱστορία του. Ἀρκετὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς περιπτώσεις δύσκολα μποροῦν νὰ ἐκληφθοῦν ὡς παραδείγματα, ὅπως τὶς θεωροῦν κάποιοι μελετητές.¹ Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις σχιαγραφεῖται καλύτερα τὸ ἦθος τοῦ λέγοντος — γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε μεθοδικὸ ὄρο τῆς ρητορικῆς² — ἐνισχύεται ἡ «τιμὴ» τοῦ ὁμιλοῦντος ἀπέναντι στὸν/στοὺς ἀκροατῆ/ές του, μὲ αὐριό στόχο νὰ γίνεῖ πειστικότερος, ἂν πρόκειται γιὰ λόγο, ἢ νὰ φανεῖ τὸ μεγαλύτερο κῦρος του ἢ ἡ ὑπεροχὴ του, ἂν πρόκειται γιὰ τὸ πεδίο τῆς μάχης.

Ἡ ταξινόμηση ὅλων τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων δὲν εἶναι πάντοτε ὁμόφωνη. Ὁ Canter H. V.,³ κατατάσσει χίλια περίπου μυθολογικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ Ρωμαϊκὴ ποίηση εἴτε θεματικὰ⁴ εἴτε ἀνάλογα μὲ τὴ μορφή πού παίρνει τὸ παράδειγμα, ἂν παίρνει δηλαδὴ τὴ μορφή παρομοίωσης, σύγκρισης ἢ ἀντίθεσης,⁵ ἢ ἂν παίρνει τὴ μορφή τῆς μετωνυμίας.⁶ Ἀπλούστερη εἶναι ἡ ὑποδιαίρεση τοῦ Nestle W. Στὴν πρώτη ὁμάδα ἐντάσσει ὅλα ἐκεῖνα τὰ παραδείγματα πού ἀναφέρονται σὲ κάποιο ἀξιόλογο πρότυπο συμπεριφορᾶς, ἐνῶ στὴ δεύτερη ἐκεῖνα πού προσφέρουν μιὰ τυπικὴ κοσμοθεωρητικὴ (ἀνθρώπινη) μοῖρα, πού λειτουργεῖ ὄχι ὡς ἓνα παράδειγμα ἐνὸς Νόμου, ἀλλὰ ὡς ἓνα παράδειγμα μιᾶς ἐμπειρίας.⁸ Σὲ μιὰ τρίτη, ἰδιαίτερη περίπτωσι, ἐντάσσει δυὸ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Ὀδύσεια, δ 240 κ.ε. καὶ 266 κ.ε. Διαφορετικὰ ὁμαδοποιεῖ τὰ μυθολογικὰ παραδείγματα τῆς Ἰλιάδος ὁ Frazer R. M.:⁹ Τὰ μυθολογικὰ ἐπιχειρήματα εἴτε βασίζονται α) σὲ γνωμικά, τὰ ὁποῖα ὡστόσο δὲν ἀναφέρονται ρητᾶ, ἀλλὰ αὐτὰ ὑπαινίσσεται ὁ

1. Π.χ. ὅταν ὁ Αἰνείας ἐξιστορεῖ στὸν Ἀχιλλέα τὸ οἰκογενειακὸ του δέντρο στὸ Υ 200-258, κ.ε. (βλ. R. M. Frazer, Arguments from "mythology" in the *Ilias*, *CB* 39 (1963) 33-37.

2. Βλ. γι' αὐτὸ τὸ βιβλίο μου *Ρητορικὴ Ὑπόκρισις*, Ἰωάννινα 1989.

3. The Mythological Paradigm, *AJP* 54 (1933) 201-224.

4. Π.χ. Love - its power, etc.; lovers; women - of uncontrollable impulses, etc.; death; crime; gold and gain; etc.

5. Αὐτὸ καὶ πάλι θεματικὰ, π.χ. beauty in men; beauty in women; modest women; loyal wives; loyal mothers; ardent lovers; lovers separated; orators; keen of vision; lament or sad song; heroic labors; punishment and suffering; persons and instruments of swift movement.

6. Π.χ. old age; handsome youths; beautiful women; chaste women; etc.

7. *Odysse - Interpretationen* I, κεφ. 3: Das homerische Paradeigma und der αἶνος für Antinoos, *Hermes* 77 (1942) 66-77.

8. Βλ. αὐτόθι, σ. 66.

9. Arguments from «mythology» in the *Ilias*, *CB* 39 (1963) 33-37.

ὁμιλητής,¹ εἴτε β) βασίζονται σὲ παραδείγματα τὰ ὁποῖα ἀντλοῦνται ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἱστορία τῶν χαρακτήρων πού μιλοῦν [1. ἐκεῖνα πού ἀναφέρει ὁ Νέστωρ, 2) ἐκεῖνα πού ἀναφέρουν ἄλλα πρόσωπα] ἢ σὲ «γνήσια παραδείγματα».² Ὁ Austin τὰ ὑποδιαιρεῖ σὲ προτρεπτικά / ἀποτρεπτικά ἢ ἀπολογητικά.³ Οἱ ὑποδιαιρέσεις τοῦ Oehler γίνονται μὲ βάση διαφορετικὰ κριτήρια, ὅπως α) ἂν τὸ παράδειγμα πού ἀναφέρει ὁ ὁμιλητής εἶναι ἓνα ἢ περισσότερα· β) ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενο, δηλαδή ἂν ὁ ὁμιλητής ἀντλεῖ τὸ ἢ τὰ παραδείγματά του ἀπὸ τὶς δικές του προσωπικὲς ἐμπειρίες ἢ τῆς οἰκογενείας του, ἢ τὰ ἀντλεῖ ἀπὸ ἀλλότριον πρὸς τὸν ἴδιον καὶ τὴν οἰκογένειά του ὑλικό· καὶ γ) μὲ βάση τὸν σκοπὸ πού ἐξυπηρετεῖ τὸ παράδειγμα, ἂν πρόκειται δηλαδή γιὰ παρηγορία, προτροπή, παράκληση, ἐπιθυμία κ.ἄ.⁴

Ἡ δική μας ταξινόμηση, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο καὶ τὴ σχέση τοῦ προσφερομένου παραδείγματος μὲ τοὺς συνομιλητές, εἶναι ἐν μέρει διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς μέχρι τώρα προταθεῖσες. Ἔτσι μὲ τὸ παράδειγμα:

α) προτείνεται ἓνα πρότυπο συμπεριφορᾶς πρὸς μίμηση ἢ πρὸς ἀποφυγή.⁵

β) προβάλλει ἓνας κοσμοθεωρητικὸς ἐμπειρικὸς (ἠθικὸς ἢ θρησκευτικὸς) νόμος, πρὸς τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ προσαρμόσει τὴν συμπεριφορά του αὐτὸς στὸν ὁποῖο ἀπευθύνεται· ἢ, ἀκόμη, ὡς γενικὴ διαπίστωση πού δὲν ἀπευθύνεται, σὲ διάλογο, σὲ κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο.⁶

γ) προτείνεται ὡς ἓνα παράλληλο μιᾶς τωρινῆς κατάστασης ἢ γεγονότος.⁷

δ) προβάλλει ὡς ἓνα παράλληλο ἑνὸς χαρακτήρα μὲ ὁμοιότητες καὶ διαφορές.⁸

1. Τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἀντλοῦνται ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ζωὴ ἢ τὸ οἰκογενειακὸ ἱστορικὸ τῶν χαρακτήρων πού μιλοῦν. Τέτοια γνωμικά εἶναι π.χ. «ἡ πραγματικὴ ἀξία ἀντιστοιχεῖ ἢ πρέπει νὰ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν» ἢ «ἓνας πρέπει νὰ ἀγαπᾷ τοὺς φίλους του καὶ νὰ μισεῖ τοὺς ἐχθρούς του» ἢ τὸ καθῆκον τῆς ἀνταπόδοσης τῆς φιλοξενίας.

2. Ὡς τέτοια θεωρεῖ ὁ Frazer τὰ ἐξῆς: E 383-404, Z 123-143, I 524-605, Σ 114-126, T 74-138 καὶ Ω 602-620.

3. The function of digressions in the *Iliad*, *GRBS* 7 (1966) 295-312.

4. Βλ. R. Oehler, *δ.π.*, (σ. 167), σ. 7 καὶ σσ. 40-44.

5. Πρὸς μίμηση: Δ 372-399, E 476-484, E 800-808, E 113-125, Ω 602-617, α 298-300, *Κίπρια*. Πρὸς ἀποφυγή: A 590-594, E 249-262 καὶ 265-266, φ 295-304, ψ 218-224.

6. α) Z 130-140, I 497-512, Σ 117-119, T 91-133, Φ 107-113, Ω 46-49, ρ 419-494, σ 129-142, τ 75-80 καὶ β) α 35-43.

7. E 383-404, II 132-157, I 524-599, E 315-328, γ 234-235, ε 121-128, υ 66-80, *Ἰμν.* Ἀφρ. 202-217 καὶ 218-238.

8. Ω 486-506, β 119-122.

ε) γίνεται ὑπόμνηση προγενέστερης εὐεργεσίας γιὰ ἀνταπόδοση ἢ γιὰ ἀνάλογη συμπεριφορά.¹

στ) ἀποδεικνύεται ἡ στενὴ συναισθηματικὴ σχέση μεταξύ ἀτόμων.²

ζ) ἀποδεικνύεται ἡ ἐσφαλμένη ἢ ἀνόητη συμπεριφορὰ ἐνὸς ἀτόμου.³

η) τονίζεται ἡ «ἀρετὴ» ἢ ἡ «τιμὴ» τοῦ ἥρωα ἢ τὸ ἀντίθετο.⁴

θ) ὁ ὁμιλῶν, μὲ ἔμμεσο τρόπο, ζητᾷ κάτι συγκεκριμένο ἀπὸ τὸν ἀκροατὴ (αἴνος).⁵

ι) ἀποδεικνύεται ἡ «βουλὴ καὶ ὁ νόος» τοῦ ἥρωα, τὸν ὁποῖο ὁ ὁμιλῶν ἐγνώρισε προσωπικὰ καὶ ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι τῆ στιγμῆ τοῦ ἐπαίνου παρών.⁶

ια) Τὸ παράδειγμα λαμβάνει τὴ μορφή παρομοίωσης εἴτε στὸ διάλογο εἴτε στὸ ἀφηγηματικὸ μέρος.⁷

ιβ) Τὸ παράδειγμα προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑποτιθέμενη προσωπικὴ ζωὴ τοῦ ὁμιλοῦντος, ὁ ὁποῖος ὅμως παρουσιάζεται στοὺς ἄλλους μὲ πλαστοπροσωπία (Ἄθηνᾶ - Μέντης, Ὀδυσσεὺς - Ζητιάνας) καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ διήγησις εἶναι ἐπίσης πλαστή.⁸

ιγ) Τέλος, σὲ μιὰ ἄλλη κατηγορία μποροῦν νὰ ἐνταχθοῦν ἐκεῖνες οἱ περιπτώσεις πού δὲν εἶναι γνήσια, θὰ λέγαμε, παραδείγματα, ἀλλὰ, ἀντλούμενα ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἢ οἰκογενειακὴ ζωὴ τοῦ ὁμιλοῦντος, τονίζουν τὴν «τιμὴ» του σὲ σύγκριση μὲ τὴν «τιμὴ» κάποιου ἄλλου, τοῦ συνομιλητῆ τους συνήθως: Ε 633-646 Ζ 145-211 214-231 Θ 358-380 Ο 185-199 Τ 199-214 Υ 200-258 Φ 184-199 434-460 Ψ 69-92 Ω 56-63 ο 390-484.⁹

Ὡς πρὸς τὴν ἕκτασι πού καταλαμβάνει τὸ παράδειγμα, αὐτὴ ποικίλλει ἀπὸ σύντομη ἀναφορὰ σὲ λίγους στίχους (2 ἢ περισσότερους) μέχρι τὴ μακρὰ

1. Κ 285-290.

2. Ζ 216-223, Ι 447-495, Φ 436-460, Ψ 69-72.

3. Φ 436-460 μὲ τὸ παράδειγμα στοὺς στίχους 441-457, ὅπου ὁ Ποσειδῶν προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξει στὸν Ἀπόλλωνα "ὡς ἄνοον κραδίην" ἔχει.

4. α) Α 260-273, Δ 406-409, Ζ 152-210, Λ 670-762, Ο 187-193, Υ 208-209 καὶ 215-240, Φ 186-199, Ψ 629-642, Ω 56-63, Ξ 192-359 καὶ β) Ε 638-642, Η 113-114.

5. Ξ 468-506. Σύμφωνα μὲ τὰ Σχόλια, αἴνος εἶναι «ὁ ὑπόκρυφος καὶ ἐσχηματισμένος λόγος».

6. δ 240-264 καὶ 271-289. Καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς περιπτώσεις εἶναι μοναδικές στὴν Ὀδύσεια καὶ δὲν ἔχουν ἀντίστοιχὸ τους στὴν Ἰλιάδα.

7. Ζ 146-149, Ω 41-43, Βατραχομομαχία 78-81.

8. Ξ 192-359 καὶ 468-503, ρ 419-444, σ 125-150, τ 75-80 καὶ 165-202.

9. Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἡ παράλληλη παράθεσις τῆς διαφορετικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ὁμιλοῦντος μὲ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀκροατῆ του ἢ κάποιου ἄλλου προσώπου λειτουργεῖ παραδειγματικὰ τόσο γιὰ τὸν συνομιλητὴ του ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἀκροατὲς τοῦ ἔπους. Πρβλ. Lohmann D., *Die Komposition der Reden in der Ilias*, Berlin 1920, 85-87.

καὶ λεπτομερῆ διήγηση, πού μπορεῖ νὰ περιλαμβάνει παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχές, τὴν προσωπικὴ ἱστορία, χρονικὰ ἀπομακρυσμένα «ἱστορικά» γεγονότα καὶ θεωρητικὲς θεολογικὲς πεποιθήσεις. Ἡ μεγάλη ἔκταση συνήθως συνδέεται μὲ ὀρισμένα πρόσωπα, στὴν Ἰλιάδα μὲ τὸν πιδ σοφὸ γέροντα τοῦ Ἀχαικοῦ στρατοπέδου, τὸν Νέστορα, καὶ τὸν ἐπίσης γέροντα παιδαγωγὸ τοῦ Ἀχιλλέα, τὸν Φοῖνικα. Ἀναφορικὰ μὲ τὸν Νέστορα, ὅπως τουλάχιστον μπορεῖ νὰ συμπεράνει κανεὶς ἀπὸ τὰ Κύπρια (ὅπου στὸ λόγο του πρὸς τὸν Μενέλαο χρησιμοποιοεῖ τέσσερα, πιθανώτατα μακροσκελῆ, παραδείγματα), ἡ ἐπικὴ προφορικὴ παράδοση προσέδωσε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, στὸ πρόσωπό του τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα νὰ μακρολογεῖ καὶ νὰ ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων στὴν ἐπιχειρηματολογία του «μυθολογικά» παραδείγματα. Ἐχει ὑπογραμμισθεῖ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν Austin N. — καὶ μὲ τὴ θέση του αὐτὴ συμφωνοῦμε ἀπόλυτα — ὅτι ἡ ἔκταση τοῦ παραδείγματος εἶναι ἡ μεγίστη καὶ ἡ ἀναφορὰ στὶς λεπτομέρειες ἢ πληρέστερη, ἐκεῖ ὅπου ἡ δραματικὴ ἔνταση εἶναι ἡ μεγαλύτερη. Ἔτσι, τὰ πιδ ἔκτενῆ καὶ πληρέστερα παραδείγματα βρίσκονται στὰ δυὸ πιδ κρίσιμα στάδια στὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων γιὰ τοὺς Ἀχαιοὺς, δηλαδὴ στὴ ραψωδία I καὶ Λ ἀντίστοιχα, μὲ τὸν Φοῖνικα καὶ τὸν Νέστορα¹. Στὴν πρώτη, ἡ ἀποτελεσματικότητά τῆς πρεσβείας καὶ ἡ ἐκβασὴ τῆς θᾶ σὴ μάνουν γιὰ τοὺς Ἀχαιοὺς τὴ σωτηρία ἢ τὸν ὄλεθρο, ἀφοῦ ἀπὸ αὐτὴν ἐξαρτᾶται, σὲ μεγάλο βαθμὸ, ἡ ἀπόφαση τοῦ Ἀχιλλέα νὰ ξαναμπεῖ στὸν πόλεμο. Στὴ δεύτερη, μετὰ τὴν ἄρνηση τοῦ Ἀχιλλέα νὰ ἀπαλύνει τὴν ὀργή του καὶ τὴν, ὡς συνέπεια αὐτῆς του τῆς ἄρνησης, χειροτέρευση τῶν πραγμάτων γιὰ τὸ στρατόπεδο τῶν Ἀχαιῶν, ὁ Νέστωρ συναντώντας τὸν Πάτροκλο καταβάλλει μιὰ ὑστατη προσπάθεια νὰ ἐπηρεάσει ἔμμεσα τὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων μὲ ἔμμεσο ἐπηρεασμὸ τοῦ Ἀχιλλέα μέσω τοῦ Πατρόκλου. Οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς συνομιλίας θὰ φανοῦν ἀργότερα μὲ τὴν ἐξοδο τοῦ Πατρόκλου στὸν πόλεμο μὲ τὴν πανοπλία τοῦ Ἀχιλλέα. Ἐκτενὴς ἐπίσης εἶναι ἡ ἀπολογητικὴ ρήση τοῦ Ἀγαμέμνονα στὴ ραψωδία T, ἀφοῦ ἐκεῖ εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού ὁ Ἀγαμέμνων ἀπευθύνει ἄμεσα τὸν λόγο στὸν Ἀχιλλέα μετὰ τὴν φιλονεικία τους στὴν ἀρχὴ τῆς Ἰλιάδος. Στὴν Ὀδύσεια, ἀντίστοιχα, τὰ ἐκτενέστερα παραδείγματα βρίσκονται στὸ στόμα τοῦ ἐπαίτη - Ὀδυσσεά καὶ ἀπευθύνονται, κατὰ σειρά, στὸν Εὐμαιο τὸν χοιροβοσκὸ, τὸν Ἀντίνοο καὶ τὸν Ἀμφίνομο, μνηστῆρες, καὶ τὴ Μελανθώ, μιὰ ἀπὸ τίς κακότροπες δοῦλες τοῦ οἴκου τοῦ Ὀδυσσεά, στὶς ραψωδίες ξ, ρ, σ καὶ τ. Νὰ σημειώσομε ἐδῶ ὅτι ὁ Ὀδυσσεάς, πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὑποειδήποτε ἄλλο πρόσωπο, εἴτε τῆς Ἰλιάδος εἴτε τῆς Ὀδύσειας, ἀρέσκεται νὰ διηγεῖται πλαστὲς προσωπικὲς ἱστορίες παρουν-

1. Βλ. The function of digressions in the *Iliad*, *GRBS* 7 (1966) 306 καὶ ἄλλοι.

σιαζόμενος ὡς διαφορετικὸ πρόσωπο ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι (πλαστοπροσωπία).¹
Τὶς μακρολογίες του ὁ ἴδιος ὁ Ὀδυσσεύς τις ἀποδίδει στὸ κρασί.²

Παραινετικὸ καὶ συμβουλευτικὸ χαρακτήρα ἔχουν οἱ λόγοι μὲ τὰ ἐνυπάρχοντα παραδείγματα στὸ Α 254-284, 365-412, 586-594, Ζ 215-231, Ι 434-605, 624-642, Λ 656-803, Ξ 110-132, Ο 185-199, Υ 200-258, Ω 599-620 καὶ α 253-305, γ 103-200, τ 71-88. Ἄλλοτε ἢ συμβουλή ἀκολουθεῖ μετὰ ἀπὸ ἐπίπληξη, ὅπως Η 109-119, Ε 472-492 καὶ β 85-128, ἢ ἀπειλή, ὅπως φ 288-310. Ἀπολογητικὸ περιεχόμενον βρίσκουμε στὸ Δ 404-410, Ζ 123-143, Λ 110-132, Σ 98-126 Τ 78-144 καὶ Ω 599-620 σὲ συνδυασμὸ μὲ προτροπή.

Τὸ παράδειγμα ἀντλεῖται συχνὰ ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ ἢ προσωπικὴ ἱστορία τοῦ ὁμιλοῦντος ἢ τοῦ προσώπου στὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται ὁ λόγος, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἐμπλέκεται συναισθηματικὰ καὶ δεοντολογικὰ ἢ παροῦσα κατάσταση μὲ τὸ παρελθὸν ἢ τὰ παρόντα μὲ τὰ πρόσωπα τοῦ παρελθόντος:

α) ἔχει σχέση μὲ τὸν ὁμιλοῦντα: Α 254-284 586-594, Δ 404-410, Ε 472-492, Ζ 145-211, 215-231, Η 124-160, Θ 358-380, Ι 444-495, Κ 284-294, Λ 656-803, Ξ 110-132, 243-262, 313-328, Ο 185-199, Σ 394-409, Τ 78-144, Υ 200-258, Φ 436-460, Ψ 69-92, 626-650, Ω 486-506, δ 235-264, 266-289, ξ 462-506, ρ 415-444, σ 125-150, τ 71-88.

1. Βλ. π.χ. τὴ μακροσκελέστατη «προσωπικὴ» ἱστορία του στὴ ραψωδία ξ πού ἀπευθύνεται στὸ χοιροβοσκὸ Εὐμαιο (192-359), καθὼς καὶ τὴν πλαστὴ ἱστορία του στὴ ραψωδία ν 256-286 πού ἀπευθύνεται στὴν Ἀθηνᾶ πού εἶναι μεταμορφωμένη σὲ νέο ἄνδρα. Ἄξιζει νὰ ἀναφέρομε τὰ ὅσα λέει ἢ Ἀθηνᾶ στὸν Ὀδυσσεύα γι' αὐτὴ τὴν τάση τοῦ Ὀδυσσεύα, στὸ ν 291-295:

*κερδαλέος κ' εἶη καὶ ἐπίκλοπος ὅς σε παρέλθοι
ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσειε.
σχέτλιε, ποικιλομήτα, δόλων ἄτ', οὐκ ἄρ' ἔμελλες,
οὐδ' ἐν σῆ περ ἐὼν γαίῃ, λήξειν ἀπατάων
μύθων τε κλοπίων, οἱ τοι πεδόθεν φίλοι εἰσίν.*

Παρόμοια καὶ στὴ ραψωδία τ 165-202, 221-248, 262-307 καὶ 336-348, ὅπου διηγεῖται τὴν Πηνελόπη πλαστὴ προσωπικὴ ἱστορία του. Ἴσως θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ ἀναφέρομε καὶ τὴν παρέκβαση (τ 390-466) σχετικὰ μὲ τὴν οὐλήν, πού ἡ ἰδιομορφία της ἐγκτεῖται στὸ ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς αὐτὰ δὲν τὰ λέει, ἀλλὰ τὰ σκέφτεται τὴν ὥρα πού ἡ περίφρων Εὐρύκλεια τοῦ πλένει τὰ πόδια.

2. Βλ. ξ 463-6 «οἶνος γὰρ ἀνώγει / ἠλέος, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ' ἀεῖσαι / καὶ θ' ἀπαλὸν γελάσαι, καὶ τ' ὀρχήσασθαι ἀνήκε, / καὶ τι ἔπος προέηκεν ὃ πέρ τ' ἄρρητον ἄμεινον /». Τὸ κρασί ἐπίσης θεωρεῖται ὡς ἡ αἰτία γιὰ τὸ «θράσος» τοῦ Ὀδυσσεύα - ἐπαίτη στὴ ραψωδία σ 331 ἀπὸ τὴ Μελανθῶ ἢ ἀλλιῶς στὸ χαρακτήρα του «ἢ ρά σε οἶνος ἔχει φρένας, ἢ νύ τοι αἰεὶ / τοιοῦτος νόος ἐστίν».

β) ἀντλείται ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ ἱστορία τοῦ προσώπου στὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται ὁ λόγος: Α 365-412, Ε 800-813, β 270-295.

γ) ἔχει ἔμμεση ἢ ἄμεση σχέση καὶ μὲ τὰ δύο πρόσωπα πού μιλοῦν: Ζ 145-211, 215-231, Ι 434-495, Ξ 243-262, Σ 98-126, Τ 78-144, Φ 436-460, Ψ 69-92, Ω 486-506, καὶ

δ) δὲν σχετίζεται καθόλου μὲ τὰ πρόσωπα πού μιλοῦν: Ω 56-63.

Ἐπιπλέον, Ἄναφορικά μὲ τὴ δομὴ¹ τῶν λόγων αὐτῶν παρατηρεῖται μιὰ μεγάλη ποικιλία πού καθιστᾶ ἀδύνατη τὴν ἔνταξή τους σὲ σχήματα, πού ὅπωςδήποτε εἶναι πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὰ τέσσερα πού ἐπισημαίνει ὁ Μ. Delaunoy,² καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι i) «le plan de simple logique» (π.χ. Α 254-284), ii) «le plan psychologique désordonné» (π.χ. Ζ 123-143 καὶ Ι 434-605), iii) «le plan psychologique légèrement ordonné» (π.χ. Λ 656-803 καὶ Ω 486-506) καὶ iv) «le plan logique plus étudié» (π.χ. Τ 78-144). Ἐπιπλέον, δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ συμφωνήσει ἀπόλυτα ὅτι, π.χ. τὸ σχέδιο στὸ λόγο τοῦ Διομήδη στὸ Ζ 123-143 ἢ τοῦ Φοίνικα στὸ Ι 434-605 εἶναι «ψυχολογικά διαταραγμένο». Θὰ προσπαθήσουμε παρακάτω νὰ δώσουμε τὶς δικές μας προσεγγίσεις στὸ δύσκολο πράγματι αὐτὸ θέμα, ἐπισημαίνοντας, ὅπου εἶναι δυνατόν, κάποια κοινὰ δομικὰ στοιχεῖα.

Οἱ λόγοι τοῦ Νέστορα [Α 254-284, Η 124-160, Λ 656-803, Ψ 626-650, γ 103-200, καὶ Κύπρια], οἱ ὁποῖοι εἶναι συνήθως μακροσκελεῖς, ἔχουν σχέση μὲ τὸ προσωπικὸ ἡρωϊκὸ καὶ ἔνδοξο παρελθόν του. Ἡ ἐπιχειρηματολογία του ἔχει ἐπομένως προτρεπτικὸ χαρακτήρα, πού ἀποσκοπεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὸ νὰ πειθοῦν οἱ ἀκροατὲς του νὰ δεχτοῦν τὶς συμβουλές του, ἐδράζεται καὶ σὲ συναισθηματικά ἀλλὰ καὶ σὲ λογικὰ ἀποδεικτικά μέσα. Οἱ ἀναφορές του στὸ παρελθὸν ἀποπνέουν πάντοτε μιὰ γλυκύτητα, τὴν ὁποία ὁ

1. Γι' αὐτὸ τὸ θέμα πολὺ χρήσιμο εἶναι τὸ βιβλίο τοῦ D. Lohmann (βλ. πῦρ πάνω, σ. 176 σημ. 1). Ὁ Lohmann διακρίνει τρεῖς δομικοὺς τύπους: 1) Α Β Α, δηλαδὴ τὴ λεγόμενη "Morphologie der Ringkomposition" σσ. 13-30, 2) Α Β Α Β, δηλαδὴ τὴ "Morphologie der Parallelen Komposition" σσ. 30-40, καὶ 3) Α Β C... , δηλαδὴ τὶς λεγόμενες "Kompinierten Formen". Στὴν πρώτη ομάδα ἐντάσσει τοὺς λόγους Ζ 123-143, Ω 599-620, Ε 800-813, [Ψ 306-348, Β 23-34, Ε 815-824, Ξ 42-51, Ο 502-513, Π 200-209, Ω 253-264, Χ 378-394, 570-585, Ρ 19-32], Η 124-160, Ψ 69-92, [Ψ 272-286, 457-472]. Στὴ δεύτερη ομάδα τοὺς λόγους [Σ 254-283, Ξ 83-102, Θ 5-27, Χ 99-130, Φ 553-570, Λ 400-410] καὶ στὴν τρίτη ομάδα τοὺς λόγους [Ε 180-216, Δ 155-182, Α 149-171, 173-187, Β 110-141, 284-332, 337-368, 370-393, Π 49-100, Τ 155-183, 216-237]. Σημ.: ὅσοι λόγοι ἐδῶ εἶναι σὲ ὀρθογώνιες ἀγκύλες δὲν συμπεριλαμβάνουν μυθολογικά παραδείγματα.

2. *Le Plan Rhétorique dans l'Eloquence Grecque d'Homere a Démosthène*, 1958, σ. 13 καὶ 21, σ. 9 καὶ 37, σ. 11, σ. 12 καὶ 17, σ. 15 καὶ 25, σ. 3 καὶ 13.

Ὁμηρὸς συνειδητὰ τονίζει, ὅταν παρατηρεῖ γιὰ τὸ ὕφος τοῦ «ἠδυεποῦς» (A 248) αὐτοῦ ἀνδρὸς ὅτι «τοῦ καὶ ἀπὸ στόματος μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή» (A 249). Ἐνα ἐπιπλέον χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο τοῦ Νέστορα εἶναι ὅτι ἀρχίζει τὸ λόγο του μὲ ἓνα ἔντονο συναισθηματικὸ τόνο. Ἄξιο προσοχῆς εἶναι ὅτι στὴν ἀρχὴ τριῶν λόγων του ὑπάρχει ἡ λέξη «πένθος» (A 254, H 124, Λ 658) καὶ σὲ ἓνα τέταρτο ἡ λέξη «οἰζύς» (γ 103), καὶ μάλιστα σὲ δυὸ περιπτώσεις βρίσκεται στὸν πρῶτο στίχο πού εἶναι ταυτόσημος: «ὦ πόποι, ἦ μέγα πένθος Ἀχαιίδα γαῖαν ἰκάνει» (A 254 = H 124). Στὸ πρῶτο αὐτὸ συναισθηματικὸ ψυχάνοιγμα τοῦ γερο - Νέστορα, τὸ ὁποῖο ἰσοδυναμεῖ μὲ πρόσκληση τῶν ἀκροατῶν του νὰ συναισθανθοῦν τὶς συνέπειες τῶν πράξεών τους, ἡ ἀναφορὰ στὴ λύπη ἀντιπαρατίθεται συχνὰ μὲ τὴ χαρὰ πού αἰσθάνεται ὁ ἀντίπαλος (ἢ κάποιος ἄλλος) γι' αὐτὰ τὰ γεγονότα, ἂν τὰ μάθαινε. Πιὸ συγκεκριμένα ἀναφέρεται σὲ ἓνα πολὺ γνωστὸ ὄνομα, ὅπως π.χ. στὸν Πρίαμο, τοὺς γιούς του καὶ τοὺς Τρῶες (A 255-8 ἢ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες / ἄλλοι τε Τρῶες...), στὸν Πηλέα πού «ἦ κεν μέγ' οἰμῶξει» (H 125) τώρα μαθαίνοντας αὐτά, ἂν καὶ παλαιότερα ἀκούοντας γιὰ τὴ γενιὰ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς Ἀργεῖους «μέγ' ἐγήθεεν» (H 127). Ἐνα ἄλλο κοινὸ στοιχεῖο πού βρίσκομε σ' αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ λόγου του πού ἐνισχύει τὸ «πένθος» εἶναι ἓνας σύντομος κατάλογος ἠρώων πού εἴτε σκοτώθηκαν εἴτε εἶναι πληγωμένοι: ἔτσι στὸ Λ 660-664 γίνεται ἀναφορὰ στοὺς πληγωμένους Διομήδη, Ὀδυσσεά, Ἀγαμέμνονα, Εὐρύπυλο καὶ Μαχάονα (ὁ ὁποῖος ἀναφέρθηκε πιὸ πρῖν, στ. 651) καὶ στὸ γ 109-112 ἀναφέρονται οἱ νεκροὶ Αἴας, Ἀχιλλέας, Πάτροκλος καὶ Ἀντίλοχος, ὁ γιὸς τοῦ Νέστορα. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ «προοίμιον» ὁ λόγος του διαρθρώνεται ἐναργέστατα μὲ βάση τὸ σκοπὸ, συμβουλὴ ἢ ἐπίπληξη, καὶ τὸ παράδειγμα, πού προέρχεται, ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του ἱστορία. Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ σημειώσωμε ὅτι στίς τρεῖς ἀπὸ τὶς πέντε περιπτώσεις τὸ προσωπικὸ παράδειγμα πού δίνει εἰσάγεται ἢ κλείνει μὲ μιὰ εὐχὴ ἀνεκπλήρωτη, νὰ εἶχε τὰ πρωτινά του νειάτα: H 132-3 αἶ γάρ, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπολλων, | ἠβῶμ' ὡς ὄτ'... καὶ 157 εἴθ' ὡς ἠβῶοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἶη. Παρόμοια καὶ στὸ Λ 670 (= Ψ 629) εἴθ' ὡς ἠβῶοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἶη, ὡς ὁπότε...

Στὸ A τὸ παράδειγμα πλαισιώνεται ἀπὸ μιὰ προτροπὴ σὲ προστακτικὴ, σὲ ἓνα στίχο, πρὸς τοὺς δυὸ ἀλληλοὑβριζομένους Ἀχιλλέα καὶ Ἀγαμέμνονα νὰ πεισθοῦν στὰ λόγια του:

259 ἀλλὰ πίθεσθ'· ἄμφω δὲ νεωτέρω ἐστὸν ἐμεῖο·

274 ἀλλὰ πίθεσθε καὶ ὕμμες, ἐπεὶ πείθεσθαι ἄμεινον·

Ἀμέσως μετὰ ἀκολουθοῦν οἱ εἰδικώτερες συμβουλές του πρῶτα πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, μετὰ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, καὶ μετὰ πάλι πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα. Ἡ ἔκταση τῆς συμβουλῆς πρὸς τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δυὸ καταλαμβάνει τὸν ἴδιο ἀριθμὸ στίχων. Ἔτσι διαμορφώνεται τὸ ἐξῆς σχῆμα (βλ. σ. 174):

5 1+13+1 2+5+3 α Α πδ Α' β[γ+δ+γ']

Παρόμοια στο Ψ 626-650, τὸ παράδειγμα ἐγκλείεται μεταξύ δυὸ ἀνισομερῶν, αὐτὴ τὴ φορά, τμημάτων ποὺ ἀναφέρονται στὰ γηρατεία. Ἀρχίζει μετ' ἀναγνώριση τῶν γηρατειῶν του, ἀναλογίζεται τὴν ἐποχὴ ποὺ ἦταν νέος (εἶθ' ὡς ἠβώοιμι... 629) ἐπανερχεται στὴ δυσάρεστη διαπίστωση τῶν γηρατειῶν του καὶ ἐκφράζει τὴ χαρὰ του γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ τοῦ κάνει ὁ Ἀχιλλεύς (βλ. σ. 183):

3 14 8 Α πδ Α'

Τῆς τελικῆς ἐπίπληξης στὸ Η 124-160 προηγεῖται τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖο πλαισιώνεται ἀπὸ μιὰ εὐχὴ ἀνεκπλήρωτη [124-125 αἶ γάρ, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπολλων, / ἠβῶμ' ὡς δὲ... καὶ 157-158 εἶθ' ὡς ἠβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἶη...] καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἡ ἀναφορὰ στὸ «πένθος», ἡ ψυχολογικὴ δηλαδὴ προετοιμασία (βλ. σ. 178):

8 2+23+2 2 α πδ [β+γ+β'] δ

Δομημένος μετ' τὸν ἴδιο περίπου τρόπο εἶναι καὶ ὁ μακροσκελὴς λόγος τοῦ Νέστορα στὸ Λ 656-803. Ὁ ἠδυεπὴς γέρον, ἀπευθυνόμενος στὸν Πάτροκλο, χρησιμοποιεῖ ὡς προοδοποιὸ τὸ συναίσθημα («πένθος»), τὸ ὁποῖο συσχετίζει μετ' τὴν ἀποχὴ τοῦ Ἀχιλλεῦ ἀπὸ τὴ μάχη — σημειωτέον ὅτι ἡ ἀναφορὰ στὸ «πένθος» πλαισιώνεται ἀπὸ ὀνομαστικὴ ἀναφορὰ στὸν Ἀχιλλεῦ (στ. 656 καὶ 664) καὶ στοὺς ἀρίστους τῶν Ἀχαιῶν ποὺ πληγωμένοι ἔχουν τεθεῖ ἐκτὸς μάχης — προχωρεῖ στὸ προσωπικὸ παράδειγμα τὴν ἐποχὴ ποὺ ἦταν νέος, κλείνει αὐτὸ τὸ τμήμα μετ' μιὰ ἀκόμη σύντομη ἀναφορὰ στὶς συμφορὰς τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὸν Ἀχιλλεῦ, συνεχίζει μετ' ἕνα ἄλλο παράδειγμα, στὸ ὁποῖο ἐμπλέκεται καὶ ὁ συνομιλητὴς του, ὁ Πάτροκλος, καὶ καταλήγει μετ' συμβουλὲς πρὸς τὸν συνομιλητὴ του (βλ. σ. 179):

2+7+4 94 2 26 13 α+β+α' πδ α'' πδ γ

Ἡ δευτέρη αὐτὴ περίπτωση, στὴν ὁποία ἐμπλέκει συναισθηματικὰ καὶ τὸν Πάτροκλο, εἶναι καθοριστικὴ γιὰ τὴν πειστικότητά του λόγου του καὶ τὴ συμβουλὴ ποὺ ἀπευθύνει στὸν Πάτροκλο, συμβουλὴ ποὺ θὰ ὀδηγήσει τελικὰ στὸν θάνατο τοῦ Πατρόκλου καὶ τὴν ἐξοδὸ τοῦ Ἀχιλλεῦ στὸν πόλεμο.

Ὁ μακροσκελὴς λόγος του στὸ γ 103-200 ἀρχίζει, ὅπως ἔχομε ἤδη ἀναφέρει, μετ' ἀνάμνηση τῶν κακῶν (πάθος) καὶ ἀναφορὰ σὲ κατάλογο νεκρῶν ἀντίστοιχο μετ' τὸν κατάλογο τῶν πληγωμένων Ἀχαιῶν στὸ Λ, συνεχίζει μετ' ἔπαινο τοῦ Ὀδυσσεῦ καὶ τὴν ὁμοφωνία δράσης μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Νέστορα, προχωρεῖ σὲ ἐκτενῆ διήγηση ποὺ καταλήγει, μετὰ ἀπὸ ἕνα δίστιχο προοίμιο, στὴν πληροφόρηση τοῦ Τηλέμαχου γιὰ τοὺς νόστους τῶν Ἀχαιῶν (τῶν Μυρμιδόνων, τοῦ Φιλοκτήτη, τοῦ Ἰδομενεῦ καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονα). Ἡ τελευταία περίπτωση δίνει στὸν Νέστορα τὴν εὐκαιρία γιὰ μιὰ τελικὴ συμβουλὴ πρὸς τὸν Τηλέμαχο, νὰ δράσει ὅπως ὁ Ὀρέστης (βλ. σ. 186):

α β γ δ+ε [ζ+η+θ+ι] κ

Ὁ μακροσκελέστερος λόγος στὴν Ἰλιάδα βρίσκεται στὸ στόμα ἑνὸς ἄλλου γέροντα, τοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ Ἀχιλλέα, τοῦ Φοίνικα, στὸ πιὸ κρίσιμο σημεῖο τῆς ἐξέλιξης τῶν πραγμάτων, στὴν πρεσβεία στὸν Ἀχιλλέα. Τὴν ἀποτελοῦν ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Φοῖνιξ καὶ ὁ Αἴας, καὶ μὲ αὐτὴ τὴ σειρά ἀπευθύνουν τὸ λόγο τους στὸν Ἀχιλλέα. Ὁ Ὀδυσσεύς (I 225-306) ἐπιχειρεῖ νὰ πείσει προβάλλοντας ἕνα ἠθικὸ δίλημμα, τὴ σωτηρία ἢ τὸν ὄλεθρο, ποῦ ἐξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ στάση τοῦ Ἀχιλλέα· στὴ συνέχεια προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐπηρεάσει ψυχολογικὰ μὲ ἀναφορὰ στὶς συμβουλές ποῦ τοῦ εἶχε δώσει ὁ πατέρας του, Πηλέας. Μεγάλο μέρος καταλαμβάνει ἡ ἀπαρίθμηση τῶν δώρων καὶ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Ἀγαμέμνονα, γιὰ ἀποκατάσταση τῆς πληγωμένης τιμῆς τοῦ ἥρωα. Καταλήγει μὲ μιὰ ἀναφορὰ στὸ συναίσθημα τοῦ ἐλέου καὶ ἕνα κέντρισμα τῆς φιλοτιμίας τοῦ Ἀχιλλέα.¹ Σ' αὐτὰ ἀπόλυτη εἶναι ἡ ἄρνηση τοῦ Ἀχιλλέα καὶ σαφῆς ἡ πρόθεσή του νὰ ἀναχωρήσει τὴν ἐπαύριον γιὰ τὴν πατρίδα του.

Ὁ Φοῖνιξ στὸν λόγο του ποῦ ἀκολουθεῖ (I 434-605) χρησιμοποιεῖ ἐπιχειρήματα κυρίως ψυχολογικὰ καὶ ἠθικὰ. Ὡς προοίμιο, θὰ λέγαμε, τοῦ λόγου του χύνει ἄφθονα δάκρυα (δάκρυ' ἀναπήσας I 433). Τέτοιο εἶναι τὸ βᾶρος τῶν ψυχολογικῶν ἐπιχειρημάτων του ποῦ ὁ Ἀχιλλεύς, στὴ σύντομη ἀπάντησή του, παρατηρεῖ: *μή μοι σύγχει θυμὸν ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων* (στ. 612). Οἱ συμβουλές ποῦ ἀπευθύνει στὸν Ἀχιλλέα εἶναι θαυμάσια τοποθετημένες: ἡ πρώτη, στὸ στ. 496 "*ἀλλ' Ἀχιλεῦ, δάμασον θυμὸν μέγαν· οὐδέ τί σε χρὴ / ἠλεές ἦτορ ἔχειν*", βρίσκεται μετὰ τὴ μακρὰ ἀναφορὰ στὴν προσωπικὴ σχέση του μὲ τὸν Ἀχιλλέα, ἡ δεύτερη, στοὺς στ. 513-523 "*ἀλλ' Ἀχιλεῦ, πόρε καὶ σὺ Διὸς κούρησιν ἐπεσθαι / τιμὴν...*", ἀμέσως μετὰ τὸ ἠθικὸ ἐπιχείρημα μὲ τὶς Λιτῆς καὶ τὴν Ἄτη, καί, τέλος, ἡ τρίτη, ὡς κατάληξη τοῦ λόγου του στοὺς στ. 600-605, μετὰ τὸ «μυθολογικό» παράδειγμα μὲ τὸν Μελέαγρο.² Τὸ τελευταῖο αὐτὸ παράδειγμα, παρόλο ποῦ ἐντάσσεται στὸ γενικώτερο στόχο τοῦ Φοίνικα ποῦ εἶναι ἡ προτροπή, ἔχει ἐπίσης ἀποδεικτικὴ ἰσχὺ, μιὰ καὶ μὲ αὐτὸ ὁ ὁμιλητὴς θέλει νὰ δείξει τὶς πιθανὲς καταστροφικὲς συνέπειες τῆς ἀκολουθούμενης ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα τακτικῆς, τόσο γιὰ τὸν ἴδιο ὅσο καὶ γιὰ τοὺς συντρόφους του.

Τὸ πόσο ἀριστοτεχνικὰ εἶναι δομημένος ὁ λόγος τοῦ Φοίνικα φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα μας στὴ σ. 7, καὶ αὐτὸ ἀναιρεῖ τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Delau-

1. Γιὰ μιὰ λεπτομερέστερη ἀνάλυση τοῦ λόγου αὐτοῦ βλ. Lohmann D. (βλ. πρὸ πάνω, σ. 176 σημ. 1), 232-236.

2. Βλ. πρὸ πάνω σ. 178.

ποις ὅτι αὐτός ὁ λόγος ἔχει ἓνα διαταραγμένο ψυχολογικὸ σχέδιο.¹ Ἡ ἐπιθυμία του νὰ παραμείνει κοντὰ στὸν Ἀχιλλέα πλαισιώνει μιὰ σύντομη ἀναφορά στὴ σχέση του με τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Πηλέα. Αὐτὴ ἡ ἰδιαίτερη σχέση τοῦ Φοίνικα με τὸν Ἀχιλλέα διαφαίνεται με τὴν ἐκτενῆ διήγηση τῆς προσωπικῆς του ἱστορίας καὶ τῆς σχέσης του με τὸν Πηλέα καὶ τὸν Ἀχιλλέα. Τὰ δυὸ ἐπόμενα παραδείγματα με τὸ ἠθικὸ - θεολογικὸ καὶ ἱστορικὸ περιεχόμενο ἀντίστοιχα πλαισιώνονται ἀπὸ συμβουλές πρὸς τὸν Ἀχιλλέα. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴ συμβουλή καὶ ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ τὸ ἠθικὸ - θεολογικὸ παράδειγμα, ὅσο καὶ τὸ ἱστορικὸ, ὑπάρχει μιὰ ἀντίστοιχη ἐπιχειρηματολογία: στοὺς στ. 497-501 τὸ ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι "στρεπτοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοί", καὶ στοὺς στ. 524-526 ὅτι "ἄνδρες ἥρωες" ποὺ κατελήφθησαν ἀπὸ ὀργή (ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει με τὸν Ἀχιλλέα) "δωρητοὶ τε πέλοντο παραρρητοὶ τ' ἐπέεσσι". Μιὰ ἀπὸ τίς πολλές περιπτώσεις εἶναι ὁ Μελέαγρος, τὴν ἱστορία τοῦ ὁποῦ ὁ Φοίνικας ἐξιστορεῖ, γιὰ νὰ καταλήξει πάλι σὲ συμβουλές

A πδ A' πδ B πδ B' πβ B''

Ὁ Ἀχιλλεὺς χρησιμοποιοεῖ τὸ παράδειγμα σὲ ἕξι λόγους του. Ἀπλούστεροι στὴ δομὴ παρουσιάζονται οἱ λόγοι του πρὸς τὸν Λυκάονα (Φ 99-113) καὶ τὸν Ἀστεροπαῖο (Φ 184-199). Ἀρχίζουν με ἓνα προοίμιο τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸ παράδειγμα. Τὸ προοίμιο ὡστόσο στὸ Φ 99-113 ἔχει σαφῆ διακριτὴ δομὴ: ἀρχίζει καὶ τελειώνει με μιὰ μονόστιχη ἀποστροφή τοῦ Ἀχιλλέα πρὸς τὸν Τρῶα μαχητὴ, ἐνῶ ἐνδιάμεσα ἐπεξηγεῖ ὁ Ἀχιλλεὺς τὴ στάση του ἀπέναντι στοὺς αἰχμαλώτους Τρῶες, πρὶν καὶ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πατρόκλου, σὲ τρεῖς στίχους ἀντίστοιχα. Στὸ Φ 184-199, ἀντίθετα, τὸ προοίμιο εἶναι σύντομο, ἐνῶ τὸ παράδειγμα ἐκτενέστερο με μιὰ ἄνιση δομὴ, ἀφοῦ σὲ ἓνα στίχο ἀναφέρεται στὴ γενιά τοῦ ἀντιπάλου του, σὲ τρεῖς στίχους στὴ δική του γενιά, ἐνῶ στοὺς ὑπόλοιπους προβαίνει σὲ σύγκριση τῶν δύο. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὁ Ὅμηρος χρωματίζει συχνὰ συναισθηματικὰ τὸ λόγο ἀναφερόμενος στὴ διάθεση τοῦ ὁμιλητῆ. Ἔτσι ὁ Λυκάων, ὡς ἀπάντηση στὴν παράκλησή του, "ἀμείλικτον δ' ὅπ' ἄκουσε" (Φ 98).

Οἱ δυὸ λόγοι ποὺ ἀπευθύνει στὸν Πρίαμο ἔχουν πάλι, παρὰ τίς ὅποιες διαφορές, διακριτὴ δομὴ: τὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τοῦ λόγου καὶ πλαισιώνεται ἀπὸ ἰσόστιχες προτροπές ἢ συμβουλές. Ἔτσι στὸ Ω 599-620 βλέπομε τὸ σχῆμα A πδ A'. Στὸ Ω 518-511 βρίσκομε πάλι αὐτὸ τὸ σχῆμα, ἀλλὰ κάπως διαφοροποιημένο, με τὴν προσθήκη ἑνὸς τετράστιχου προοιμίου, τὴν παρεμβολὴ ἑνὸς ἠθικοῦ - θεολογικοῦ ἐπιχειρήματος καὶ τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς

1. Βλ. πῶς πάνω σ. 198. Βλ. ἐπίσης τὴ λεπτομερῆ ἀνάλυση τοῦ λόγου αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Lohmann (βλ. πῶς πάνω σ. 176, σμ. 1), 245-271.

διττοῦ παραδείγματος: ἔτσι ἔχομε τὸ σχῆμα α Α γ πδ+πδ Α'. Ἡ συναισθηματικὴ προετοιμασία τῶν ἀκροατῶν βρίσκεται σὲ ἀρκετοὺς στίχους. Ὁ Ὅμηρος φαίνεται νὰ δίνει ἰδιαίτερη ἔμφαση σ' αὐτό (βλ. τοὺς στ. 507-516 καὶ ἰδιαίτερα 507 ἡμερον γόοιο, 511 κλαῖεν ἐὼν πατέρα, ἄλλοτε δ' αὖτε Πάτροκλον, 512 στοναγή, 513 γόοιο, 516 οἰκτίρων).

Πιὸ περίπλοκοι στὴ δομὴ εἶναι οἱ λόγοι ποὺ ἀπευθύνει ὁ Ἀχιλλεὺς στὴ μητέρα του, τῇ Θέτιδα, στὸ Α 365-412 καὶ Σ 98-126. Στὴν πρώτη περίπτωση ἢ ψυχικὴ διάθεση τοῦ Ἀχιλλεὸς δηλώνεται μὲ τοὺς στ. 357 δάκρυ χέων, 360 δάκρυ χέοντος, 362 κλαίεις / πένθος, 364 βαρὺ στενάχων, ἐνῶ στὴ δευτέρη περίπτωση μὲ τὸν στ. 97 μεγ' ὀχθήσας. Στὸ Α, μετὰ ἀπὸ ἓνα στίχο ποὺ ἐπέχει θέση προοιμίου ἀκολουθεῖ ἐκτενὴς διήγηση τῶν γεγονότων στὴ συνέχεια ὁ Ἀχιλλεὺς πλαισιώνει τὸ παράδειγμα μὲ αὐτὰ ποὺ ἀποτελοῦν τὸν κεντρικὸ στόχο τοῦ λόγου του, δηλαδὴ παράκληση ἢ συμβουλὴ καὶ αἴτημα. Στὸ Σ ἡ δομὴ εἶναι ἀκόμα πιὸ περίπλοκη, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἀπουσιάζει μιὰ ἰσορροπημένη δομικὴ ὀργάνωση. Ἡ εὐχὴ μὲ τὴν ὁποία ἀρχίζει (αὐτίκα τεθναίην) ἀκολουθεῖται ἀπὸ μιὰ διαπίστωση τῆς πραγματικότητος ποὺ λειτουργεῖ ὡς αἰτιολογία τῆς προηγουμένης εὐχῆς καὶ ἡ ἀτομικὴ του περίπτωση, ποὺ δηλώνεται ξανά μὲ ἓνα στίχο (111), ἐντάσσεται μέσα σὲ ἓνα γενικώτερο ἠθικό - θεολογικὸ πλαίσιο σχετικὸ μὲ τὴν ἔριδα καὶ τὸν χόλον στὴ ζωὴ τῶν θνητῶν. Τὸ ἐπόμενο τμήμα εἶναι ἔτσι ὀργανωμένο, ὥστε τὸ παράδειγμα νὰ βρίσκεται στὸ κέντρο· πλαισιώνεται ἀπὸ γενικὲς ἠθικολογικὲς ἀναφορὲς στὸ θάνατο (ὁ ἀναπόφευκτος θάνατος εἶναι ἐπίσης τὸ θέμα τοῦ παραδείγματος, ὅπως εἶναι καὶ τὸ θέμα τοῦ πρώτου στίχου). Μὲ τὴ σειρά του πάλι αὐτὸ τὸ τριμερὲς σχῆμα πλαισιώνεται ἀπὸ τὴν ἔκφραση τῆς ἀπόφασής του. Τελειώνει μὲ μιὰ μονόστιχη συμβουλὴ / προειδοποίησις πρὸς τὴ μητέρα του. Τὰ δομικὰ σχήματα στὸ Α καὶ Σ παίρνουν τὶς ἐξῆς μορφές:

A 365-412 α β Α[γ+δ] πδ Α' [ε+δ']

Σ 98-126 α+β γ+δ Α [ε+ζ] γ' πδ γ'' Α' [η+ζ'] κ

Οἱ περιοχὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὁ Ἀχιλλεὺς ἀντλεῖ τὶς παραδειγματικὲς ἀναφορὲς του εἶναι ἡ προσωπικὴ / οἰκογενειακὴ ἱστορία τοῦ ἰδίου ἢ τοῦ συνομιλητῆ του ἢ ἀκόμα ἡ προσωπικὴ ζωὴ θεῶν καὶ ἡμιθέων, ὅπως εἶναι ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἡ Νιόβη.

Ἡ ὀργάνωση καὶ ἡ δομὴ τῶν λόγων στοὺς ὁποῖους χρησιμοποιεῖται τὸ παράδειγμα εἶναι εὐκολώτερο νὰ διαφανεῖ μέσα ἀπὸ τὴ σχηματικὴ ἀπεικόνισή τους ποὺ παρατίθεται στὴ συνέχεια. Μὲ αὐτὴ μπορούμε νὰ δοῦμε τὶς βασικὲς ὀργανωτικὲς δομὲς καὶ τὴ θέση τοῦ παραδείγματος μέσα στὸ λόγο, ὅσο καὶ τὶς πολλὲς καὶ διαφορετικὲς παραλλαγὲς αὐτῶν τῶν δομικῶν σχημάτων,

πού φανερώνουν τὴ μεγάλη ἱκανότητα τοῦ Ὀμήρου νὰ ποικίλλει καὶ νὰ προσαρμόζει τὰ δομικὰ σχήματα πού χρησιμοποιεῖ στὶς ἐκάστοτε ἀνάγκες. Αὐτὴ ἢ παρατήρηση ἔχει, πιστεύομε, τὴν ἴδια ἰσχύ, ὅπως καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς συνθετικῆς ἱκανότητος τοῦ ποιητοῦ, ὅπως π.χ. στὰ δομικὰ σχήματα τῶν πολεμικῶν συγκρούσεων ἢ τῶν διαφόρων καταλόγων. Ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τὸ βασικὸ σχῆμα ἐμπλουτίζεται μὲ ἄλλα ἐπιπρόσθετα στοιχεῖα, μὲ τέτοιον τρόπο πού τὸ βασικὸ σχῆμα σχεδὸν "ἐξαφανίζεται" καὶ γίνεται ἀντιληπτὸ μόνο μετὰ ἀπὸ προσεκτικὴ παρατήρηση. Ἀνάλογα μὲ τὸν σκοπὸ πού ἐπιδιώκεται, τὸ παράδειγμα συνδέεται ἢ συχνὰ "κυκλώνεται" ἀπὸ συμβουλές (π.χ. βλ. Ἰλιάδα, ἀρ. 1), ἀπὸ κάποια παράκληση καὶ αἴτημα (π.χ. βλ. Ἰλιάδα, ἀρ. 2), ἀπὸ ἐπίπληξη ἢ ἐπιτίμηση (π.χ. βλ. Ἰλιάδα, ἀρ. 4, ἀρ. 5 καὶ ἀρ. 7), ἀπὸ γενικούς ἠθικούς / θεολογικούς στοχασμούς (βλ. π.χ. Ἰλιάδα, ἀρ. 26), ἀπὸ ὁμολογία ἐνοχῆς (π.χ. Ἰλιάδα, ἀρ. 28), ἀπὸ προτροπὴ (π.χ. Ἰλιάδα, ἀρ. 39). Ἄλλοτε μετὰ τῶν συμβουλῶν πού πλαισιώνουν τὸ παράδειγμα παρεμβάλλεται ἓνα γενικὸ ἠθικὸ / θεολογικὸ ἐπιχείρημα (π.χ. Ἰλιάδα, ἀρ. 38). Σὲ μιὰ περίπτωσι τὸ ἴδιο πρόσωπο, ἡ Πηνελόπη, ἀναφέρεται στὸ αὐτὸ μυθολογικὸ πρόσωπο, τὶς κόρες τοῦ Πανδάρου, καὶ τὸ μυθολογικὸ παράδειγμα περιχλείεται ἀπὸ συναισθηματικὲς ἀναφορὲς (πάθη καὶ διλήμματα, εὐχὴ θανάτου) καὶ συσχετίζεται μὲ τὴ νύκτα, τὸν ὕπνο — τὸν λυτρωτὴ τῶν δεινῶν —, καὶ τὰ ὄνειρα.¹ Εἶναι προφανές, συνεπῶς, ὅτι τὸ παράδειγμα σχεδὸν πάντοτε καταλαμβάνει κεντρικὴ θέσι στὸ λόγο. Δὲν ὑπάρχει οὔτε μιὰ περίπτωσι πού τὸ παράδειγμα νὰ τοποθετεῖται ἐντελῶς στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου.² Ὑπάρχουν, ὡστόσο, εὐάριθμες περιπτώσεις στὶς ὁποῖες τὸ παράδειγμα βρίσκεται ἐντελῶς στὸ τέλος τοῦ λόγου (βλ. Πίνακα 3). Σχετικὰ μὲ τὸ Α 586-594, ὅπου ὁ Ἡφαιστος τοποθετεῖ τὸ παράδειγμα στὸ τέλος ἐντελῶς τοῦ λόγου πού ἀπευθύνει πρὸς τὴ μητέρα του Ἥρα — περίπτωσι πού ὁ Lohmann³ θεωρεῖ μοναδικὴ στὴν Ἰλιάδα — ὁ Lohmann ὑποστηρίζει τὴν ἀποψη ὅτι στὴ θέσι τῶν λόγων τῶρα τὸ παράδειγμα πλαισιώνεται ἀπὸ μιὰ παρόμοια χειρονομία ἀπὸ τὸν Ἡφαιστο, δηλαδὴ τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν τοῦ κυπέλλου μὲ τὸ κρασί στούς στίχους 584-5 καὶ 595-6 ἀντίστοιχα.⁴

1. Ὀδύσσεια τ 509-553 καὶ υ 61-90. Ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ διήγησι τοῦ ὄνειρου στὴν τ 536-550, ὅπου μὲ ἀλληγορικὸ τρόπο οἱ μνηστήρες παρουσιάζονται στὸ ὄνειρό της ὡς εἴκοσι χῆνες, ἐνῶ ὁ Ὀδυσσεύς μὲ μεγάλο ἀετὸ πού ἔρχεται, ἐπιτίθεται καὶ σκοτώνει τὶς χῆνες στὴν αὐλὴ τῆς Πηνελόπης. Ἡ στενὴ σχέση μὲ τοὺς Αἰσώπειους μύθους εἶναι προφανής.

2. Ἡ παρομοίωσι - παράδειγμα στὴν Ζ 145-211 βρίσκεται ἀμέσως μετὰ τὸν πρῶτο στίχο (146-149).

3. *Die Komposition der Reden in der Ilias*, Berlin 1920, 80.

4. *Αὐτόθι*, σσ. 80-85.

Μὲ βάση τοὺς παρακάτω σχηματικούς πίνακες μπορούμε νὰ προχωρήσομε στὴν ἐπισήμανση ὁμοίων ἢ παρόμοιων σχημάτων, ἢ βασικῶν σχημάτων καὶ παραλλαγῶν αὐτῶν τῶν σχημάτων, ὅπως φαίνεται κατωτέρω. Βλέπομε νὰ ὑπάρχει μιὰ σχετικὴ διαφοροποίηση στὴν Ὀδύσεια σὲ σύγκριση μὲ τὴν Ἰλιάδα, ἀλλὰ καὶ κοινὰ δομικὰ στοιχεῖα.

Ἄν θέλομε νὰ συγκρίνομε τὰ μυθολογικὰ παραδείγματα τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδύσειας, θὰ παρατηρήσομε ὅτι ὑπάρχουν ὁμοιότητες καὶ διαφορές¹. Ἡ προβολὴ ἐνὸς προσώπου τοῦ παρελθόντος, συγγενικοῦ ἢ ξένου πρὸς τὸν ἀχροατῆ, ὡς προτύπου μιᾶς συγκεκριμένης συμπεριφορᾶς συναντᾶται καὶ στὰ δυὸ ποιήματα (Ὀδύσεια α 295-302, β 270-280, γ 103-200, 232-8 μὲ Ἰλιάδα Δ 370-400, Ε 800-813, Ξ 113-127), ὅπου προβάλλονται ὡς πρότυπα γιὰ τὸν Τηλέμαχο ὁ Ὀρέστης καὶ ὁ πατέρας του ὁ Ὀδυσσεύς, ἐνῶ γιὰ τὸν Διομήδη ὁ πατέρας του ὁ Τυδέας· ἡ ἀναφορὰ τῆς Καλυψοῦς σὲ θεὸς πού ἐρωτεύτηκαν θνητοὺς στὸ ε 118-129 βρῖσκει τὴν ἀντιστοιχία του στὶς ἀναφορὲς τῆς Διώνης σὲ θεοὺς πού πληγώθηκαν ἀπὸ θνητοὺς, ὅπως στὴν περίπτωση τῆς κόρης τῆς Ἀφροδίτης (Ε 382-404) καὶ στὰ παραδείγματα θεῶν πού ἐρωτεύτηκαν θνητοὺς πού ἀναφέρει ἡ Ἀφροδίτη στὸν Ἀγχίση (Ἕμν. Ἀφροδ. V 202-238)² ὁ παραλληλισμὸς δυὸ τραγικῶν καταστάσεων ἢ προσώπων τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μυθολογικοῦ παρελθόντος βρῖσκεται τόσο στὴν ταύτιση τῆς Πηνελόπης μὲ τὶς κόρες τοῦ Πανδάρου (τ 516-524, υ 66-82) ὅσο καὶ στὴν κοινὴ τραγικὴ μοῖρα τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Νιόβης (Ω 601-620). Ἐπιπλέον, οἱ ἐκτενεῖς προσωπικὲς ἱστορίες τοῦ Εὐμαιοῦ (ο 390-484) καὶ τοῦ ἐπαίτη - Ὀδυσσεύα δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ παραβληθοῦν μὲ τὶς ἀντίστοιχες ἐκτενεῖς προσωπικὲς ἱστορίες τοῦ Νέστορα καὶ τοῦ Φοίνικα στὴν Ἰλιάδα. Οἱ πῖο σημαντικὲς διαφορὲς πού ἐπισημαίνουμε,³ ἀφ' ἑτέρου, εἶναι ἡ ἀναφορὰ τοῦ Δία στὴ συμπεριφορὰ τῶν θνητῶν μὲ τὸ συγκεκριμένο παράδειγμα τοῦ Αἰγίσθου, στὸ συμβούλιο τῶν θεῶν (α 35-43), οἱ διηγήσεις τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Μενελάου (δ 240-264, 266-289) στὸν Τηλέμαχο γιὰ τὸν πατέρα του, μὲ τὶς ὁποῖες θέλουν νὰ δείξουν τὴν ἐπινοητικότητα τοῦ Ὀδυσσεύα, ὁ αἶνος

1. Ὁ N. Austin, π.χ. περιορίζει τὴν ἐξέτασή του στὴν Ἰλιάδα, ἐπειδὴ θεωρεῖ ὅτι τὸ πρόβλημα στὴν Ὀδύσεια εἶναι περισσότερο πολύπλοκο (The function of digressions in the *Iliad*, *GRBS* 7 (1966) 297 σημ. 5).

2. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀπόψη πού ἐκφράζει ὁ Lohmann D. (βλ. πῖο πάνω, σ. 176 σημ. 1, 78 σημ. 135) ὅτι σὲ ὅλα τὰ παραδείγματα πού ἔχουν παραινετικὸ ἢ ἀπολογητικὸ χαρακτήρα ἢ σύγκριση μὲ τὰ πρόσωπα ἢ γεγονότα τοῦ παρελθόντος (ἢ ἀκόμα καὶ τοῦ παρόντος) γίνεται μὲ βάση δυὸ ἀρχές, α) a minore ad maius ἢ a maiore ad minus (π.χ. Ε 385-404, Α 254-284, Η 124-160, Ω 599 κ.ε.).

3. Θὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἀρκετὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς διαφορὲς ἴσως ὀφείλονται στὴ διαφορετικὴ δομὴ καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς Ὀδύσειας. Γιὰ τὶς ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς βλ. καὶ τοὺς πίνακες μὲ τὶς σχηματικὲς παραστάσεις στὸ τέλος.

στό ξ 462-506, ἡ πλαστοπροσωπία τοῦ Ὀδυσσεῆ μετὰ τὶς ἀληθοφανεῖς ἀλλὰ ψεύτικες προσωπικὲς ἱστορίες του (ξ 192-359, ρ 419-444, σ 125-150, τ 75-80), ἡ συντομώτερη ἔκταση τῶν μυθολογικῶν παραδειγμάτων στὴν Ὀδύσεια σὲ σχέση μετὰ τὴν Ἰλιάδα¹ καὶ μιά, προφανῶς μεγαλύτερη, δομικὴ ποικιλία στὴν Ὀδύσεια ἀπὸ δ,τι στὴν Ἰλιάδα.

1. Ἡ ἀναλογία τῆς ἔκτασης τοῦ παραδείγματος σὲ σχέση μετὰ τὴ συνολικὴ ἔκταση τοῦ λόγου μέσα στό ὅποιο βρίσκεται τὸ παράδειγμα εἶναι 26% στὴν Ὀδύσεια καὶ 61% στὴν Ἰλιάδα, εἶναι δηλαδὴ ὑπερδιπλάσια στὴν Ἰλιάδα.

I. ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ

A. ΙΔΙΑΣ

1.	α	A	$\pi\delta$	A'	$\beta[\gamma+\delta+\gamma']$
2.	$\alpha \beta$	A $[\gamma+\delta]$	$\pi\delta$	A'	$[\varepsilon+\delta']$
3.		A	$\pi\delta$		
4.		A	$\pi\delta$	A'	
5.		A B	$\pi\delta$	B'	A'
6.		A B	$\pi\delta$		$\Gamma \Delta$
7.		A	$\pi\delta$	A'	
8.		A β	$\pi\delta$	A'	$[\beta'+\gamma+\delta]$
9.		A	$\pi\delta$	β	A'
10.		A	$\pi\delta$	A'	
11.		A $+\pi\delta+\beta$	$\pi\delta$	A'	
12.		A	$\pi\delta$	A'	β
13.	α	A	$\pi\delta$	A'	β
14.	α	A	$\pi\delta$	A'	β
15.		A	$\pi\delta$	β	$\gamma+\delta$
16.		A $\pi\delta$	A'	$\pi\delta$	B $\pi\delta$ B' $\pi\delta$ B''
17.		A B	$\pi\delta$	B'	A'
18.		A	$\pi\delta$	$\beta \gamma$	
19.		A+B+A'	$\pi\delta$	A''	$\pi\delta \Gamma$
20.	α	A	$\pi\delta$	A'	β
21.	$\alpha \beta$		$\pi\delta$	γ	
22.		A	$\pi\delta$	B	
23.		A	$\pi\delta$		
24.		A	$\pi\delta$	B	
25.		A	$\pi\delta$	B	
26.	$\alpha+\beta \quad \gamma+\delta$	A $[\varepsilon+\zeta] \gamma'$	$\pi\delta$	$\gamma' A'[\eta+\zeta]$	κ
27.		A	$\pi\delta$	A'	β
28.	$\alpha \beta$	A γ	$\pi\delta$	A'	$\delta \varepsilon \zeta$
29.	$\alpha B \quad \gamma+\delta$	B'	$\Gamma + \pi\delta + \Gamma'$	$\delta E \zeta E'$	$\pi\delta \theta E''$
30.		A B B' A'	$\pi\delta$		
31.		A	$\pi\delta$	$[\alpha + \beta + \alpha\beta]$	
32.		A	$\pi\delta$	B	
33.		A B Γ	$\pi\delta$		
34.		A	$\pi\delta$	A'	
35.	α	A β	$\pi\delta$	BA	
36.		A	$\pi\delta$	$\pi\delta$	
37.		A	$\pi\delta$	$\pi\delta$	$\Gamma \Delta$
38.	α	A γ	$\pi\delta + \pi\delta$	A'	
39.		A $[\alpha+\beta]$	$\pi\delta$	A'	$[\beta+\gamma]$

B. ΟΔΥΣΣΕΙΑ

1.		A		πδ		
2.	B[γ+πδ+γ']	δ	A+Γ+A'	πδ	A''	ε+ΓA''
3.	α βγ	Δ	ε	πδ	Γ	ΔΓ
4.		A		πδ	β	A' πδ γ
5.	α ΒΓ	δ	ε	Δ[η+θ+κ+πδ]		λ
6.	α	A	β	πδ		A'
7.	α β+γ+δ			πδ		
8.		A[α+β]		πδ		B
9.		A[α+β+γ]		πδ		
10.		A		πδ + πδ + πδ		B
11.	α+β			γ[δ+πδ]		ε+ζ
12.		A		πδ		B
13.		A		πδ		
14.	α	A β A'		πδ	[β+γ+β']	B
15.		A[α+β+α']		πδ		
16.		A[α+β]		πδ	B[β'+γ]	
17.		A[α+β+α']		πδ		
18.	α β	A		πδ		A' B
19.		A[β+γ+δ]		πδ		B
20.		A		πδ		
21.		A		πδ		
22.		A		πδ		B
23.	α+β	A		[γ+πδ+δ]		E+Z+H
24.		A		πδ		A' B Γ
25.	α+β+γ			πδ		δ+ε
26.	α			A[β+πδ]		B
27.		A		πδ		B

Γ. Ὕμνος στὴν Ἀφροδίτη

α A πδ+πδ A' δ ε δ' ζ

II. ΟΜΟΙΑ ΣΧΗΜΑΤΑ Η ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΑΥΤΩΝ

- $\alpha \beta + \gamma + \delta \pi\delta$: Ὀδ. αρ. 7
 $A B \Gamma \pi\delta$: Ἰλ. αρ. 33
 $A \pi\delta[\alpha + \beta + \alpha\beta]$: Ἰλ. αρ. 31
 $A \pi\delta$: Ἰλ. αρ. 3, 23, 34 Ὀδ. αρ. 1, 13, 20, 21
 $A \pi\delta \pi\delta$: Ἰλ. αρ. 36, 37
 $A [\alpha + \beta + \gamma] \pi\delta$: Ὀδ. αρ. 9
 $A [\alpha + \beta + \alpha'] \pi\delta$: Ὀδ. 15, 17
- $A \pi\delta A'$: Ἰλ. αρ. 4, 7, 10, 34
 παραλλαγή αὐτοῦ : Ἰλ. αρ. 1, 8, 9, 11, 15, 19, 27, 38 Ὀδ. αρ. 6, 24
 $\alpha A \pi\delta A' \beta$: Ἰλ. αρ. 13, 14, 20
 παραλλαγή αὐτοῦ : Ἰλ. αρ. 26, 28 Ὀδ. αρ. 18 Ὑμν. Ἀφροδ.
 $A \pi\delta A' \beta$: Ἰλ. αρ. 12, 27
 $A B \pi\delta B' A'$: Ἰλ. αρ. 5 17, 35 παραλαγή αὐτοῦ: Ἰλ. αρ. 6
 $A[\alpha + \beta] \pi\delta A'[\beta + \gamma]$: Ἰλ. αρ. 39 παραλλαγή αὐτοῦ: Ἰλ. αρ. 2
- $A \pi\delta B$: Ἰλ. αρ. 22, 24, 25, 32 Ὀδ. αρ. 12, 22, 27
 παραλλαγή αὐτοῦ : Ἰλ. αρ. 18 Ὀδ. αρ. 8, 14, 16, 19, 26
 $A \pi\delta + \pi\delta + \pi\delta B$: Ὀδ. αρ. 10

